

3

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΩΝ

ΠΕΡΙ ΓΕΡΩΝ ΑΚΟΛΟΥΘΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΩΝ

ΠΕΡΙ ΙΕΡΩΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

Συγγραφέν μὲν Ῥωσσιστὶ καὶ ἐκδοθὲν ἐν Πετρούπολει,
ἐξελληνισθὲν δὲ

ἔπο

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΒΑΛΛΙΑΝΟΥ

*Συνταγματάρχου τῶν Γενικῶν Ἐπιτελῶν
τοῦ Στρατοῦ τῆς Ἑλλάδος.*

ΑΘΗΝΗΣΙ,

ΤΥΠΟΙΣ Χ. ΝΙΚΟΛΑΙΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

(Παρά τῇ Πύλῃ τῆς Ἀγορᾶς Ἀριθ. 420).

1856.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΡΩΝ ΑΠΟΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ

ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ

5775

ΘΕΣΤΕΡΟΥ ΤΟΥ

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν κάτοθι ὑπογραφήν μου
θεωρεῖται ὡς κλοπιμαῖον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΥΠΟΣ Χ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ

(1928)

ΦΙΛΤΑΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ!

Α. ΣΙΑΕΡΙΔΗΣ
ΕΝ ΚΟΝΙΠΟΛΕΙ

Ἐπιθυμῶν πάντοτε νὰ γίνωμαι τὸ κατὰ δύναμιν ὠφέλιμος πρὸς Σὲ, μετέφρασα ἐκ τοῦ Ῥωστικοῦ καὶ τὸ Παράρτημα τῶν περὶ Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν Ἐπιστολῶν, ἃς ἐξελληνίσας ὡσαύτως, ηὐτύχησα νὰ Σοὶ ἀφιερῶσω κατὰ τὸ 1851. Τὸ Παράρτημα τοῦτο συνεγράφη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ σοφοῦ καὶ φιλοχρίστου ἀνδρός, καὶ ἐξεδόθη πρὸ μικροῦ ἐν Πετροπόλει ἐστὶ δὲ πλείστου λόγου ἄξιον, ἅτε συμπληροῦν τὸ ὅλον ἔργον καὶ πραγματευόμενον περὶ σπουδαιοτάτων ὑποκειμένων, οἷα εἰσιν ἡ Παννυχὶς ἢ ἡ Ἀγρυπνία τῆς Ἀνασάσεως, — ἡ Νηστεία — καὶ αἱ ὁδηγίαι περὶ τῆς Θείας Λειτουργίας πρὸς τοὺς ἐξ Ἑθνικῶν νεοφωτίστους. Ἐρμηνεῦον δὲ ταῦτα πάντα μετὰ πολλῆς σοφίας, χρησιμεύει τὰ μέγιστα εἰς καταρτισμὸν παντὸς Χριστιανοῦ, ἰδίως δὲ Σοῦ, ᾧ φιλτάτη Νεολαία, ἣτις μόλις εἰσερχομένη εἰς τὰς δόξνας τοῦ βίου, ποτίζεσαι ἤδη, εἰ καὶ λεληθότως πως, τὸ δηλητήριον τῶν ὀλεθρίων ἐκείνων νεωτερισμῶν, οὓς οἱ κουφόνοες καλοῦσι πολιτισμὸν σήμερον· ἀνατρέφεται δὲ δυστυχῶς καὶ ἐν ἄκρα περὶ τὰ πάτρια ἀκηδία, καὶ σύρεται οὕτως ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν ἀπώλειαν τῶν ὑπερ τῆς θρησκείας ὑγιῶν φρονημάτων τῶν πατέρων Σου, τῶν ὑπὲρ τῆς φιλτάτης πατρίδος εὐγενῶν αἰσθημάτων αὐτῶν, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν

5.
πάσης Χριστιανικῆς καὶ Ἑλληνικῆς ἀρετῆς.

Ἐν τῷ Παραρτήματι τούτῳ, πλὴν τῶν σοφῶν παραινέσεων καὶ νουθεσιῶν περὶ πολλῶν ἄλλων θεσμῶν τῆς ἡμετέρας Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, εὐρίσχεις καὶ τρανωτάτας ἀποδείξεις περί τε τῆς ἀκαταλογίστου ὠφελείας ἧς γίνεται ἡμῖν πρόξενος ἡ τὰ νῦν περιφρονημένη νηστεία, καὶ περὶ τοῦ ἀναποφεύκτου αὐτῆς, ὡς τὰ μάλιστα συντελούσης πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν. Βλέπεις προσέτι ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία συνέστησε τὴν νηστείαν οὐχὶ ἀσκόπως, οὐδ' αὐθαιρέτως, ἀλλὰ μιμουμένη τοὺς Προφήτας καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν θεμελιωτὴν αὐτῆς, τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ὅστις καὶ ἐνήστευσε καὶ προσηύξατο τῷ Πατρὶ Αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲ πρὸς μείζονα καταρτισμὸν Σου παρενείρω ἐνταῦθα ὅσα περὶ νηστείας συλλήβδην λέγει πού τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ὁ θεορρήμων καὶ ἅγιος Πατήρ ἡμῶν Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (α).

« Σήμερον, ἀγαπητοί, τὸν ἱατρὸν προσκυνήσωμεν. Ἴδου γὰρ ἐφίσταται ἡ νηστεία, ἡ ψυχῶν καὶ σωμάτων σωτηρίαν χαριζομένη, ὡς ἀνάστασιν παρεχομένη παράδοξον, ὡς πρὸς πνευματικούς ἡμᾶς ἀγῶνας ἔλαιον ἀλείφεισθαι. Εὐχὴ καὶ νηστεία τὸ τῶν ἀγγέλων ἔργον· νηστεία παραδείσου πύλη· νηστεία ἁμαρτωλῶν καθάρσιον, νηστεία παρρησία πρὸς Θεόν· νηστεία καθαρότης καρδίας· νηστεία, πάντων τῶν παρὰ Θεοῦ διδομένων ἡμῖν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον· νηστεία, ἁγιασμός ψυχῆς· νηστεία, ὑγίεια σώματος· νηστεία, οἴκου ἀσφάλεια,

(α) Περὶ νηστείας Λόγος Ε'.

νέων παιδαγωγός, νηπίων φύλαξ, γερόντων σωφρονισμός, γυναικῶν εὐκοσμία καὶ κατάστασις. Ἄλλ' ὅτε τῇ προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ καὶ ἐλεημοσύνῃ συμπάρεστι, τότε πλούσιος κατὰ Θεὸν ὁ τῆς εὐσεβείας ἐργάτης εὐρίσκεται. Θεῷ γὰρ δανείζει ὁ παρέχων τῷ πένητι. Εἶδες Θεὸν ἐγγυητὴν ὑπὲρ ἀνθρώπων γενόμενον; διὰ τοῦτο καὶ ὁ Προφήτης τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς μὴ τελοῦσι τὴν νηστείαν ἐξ ὅλης δυνάμεως, ὀνειδίζων ἔλεγεν· οὐ ταύτην τὴν νηστείαν ἐγὼ ἐξελεξάμην, λέγει Κύριος, τὸ ταπεινοῦν τὸν ἄνθρωπον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Τί γὰρ ὄφελος, νηστεύειν στόματι καὶ φρονεῖν τοῖς ἔργοις; τί τὸ ὄφελος βρωμάτων ἀπέχεσθαι καὶ κακία μιαινεσθαι; κρέας οὐκ ἐσθίεις, ἀλλὰ κατατρώγεις σάρκας τοῦ ἀδελφοῦ σου· ποῖον κέρδος, οἴνω μὴ εὐφραίνεσθαι, καὶ μεθύσκεσθαι χρήμασι; τί τὸ ὄφελος, ἄρτον μὴ ἐσθίειν, καὶ μεθύειν θυμῷ; ποῖον κέρδος, νηστεία μαραίνεσθαι, καὶ λοιδορεῖν τὸν πλησίον; τίς ἡ ὠφέλεια, ἐγκρατεῦσθαι βρωμάτων, καὶ ἀρπάζειν τὰ ἀλλότρια; τίς ἡ ἀνάγκη, τὸ σῶμα ξηραίνειν, καὶ πεινῶντας μὴ τρέφειν; τίς ἡ ὠφέλεια, τὰ μέλη συντρίβειν, καὶ χήρας μὴ ἐλεεῖν καὶ ὀρφανούς; τίς ὄνησις, ἐν φροντίσι καὶ μερίμναις διάγειν, καὶ ὀρφανούς χειμαζομένους μὴ ῥύεσθαι; οὐδὲν ὄφελος τοῖς ἀνθρώποις, ὄνομα μόνον Χριστιανῶν ἐπιφέρεσθαι, ἔργα δὲ ἀγαθὰ μὴ κεκτημένους. Οὐ γὰρ ἀξιώματα παρὰ τῷ Θεῷ τιμῶνται, ἀλλ' ἔργα ζητοῦνται. Ἐπεὶ καὶ Ἰούδας ἐν τοῖς Ἀποστόλοις ὑπῆρχε, καὶ τῆς ἴσης τιμῆς ἀπήλαυσε μετὰ τῶν ἄλλων· ἀλλὰ φιλαργυρίαν ἀγαπήσας ἀγχόνην ἐδέξατο· ὡς καὶ ἄρτι πολλοὶ φοροῦσι προβάτων ἐνδύματα, ἀλλ' ἔσωθεν λύκοι

εἰσὶν ἄρπαγες. Ἐὰν βούλη νηστεύειν, μίσησον φιλαργυρίαν· τὸ μέγα κακόν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία, νηστεύεις; φύγε μοιχείαν, φύγε καταλαλιάν, ψεύδος, λοιδορίαν, ἔχθραν, βλασφημίαν, καὶ πᾶσαν περιεργίαν· νηστεύεις; φύγε πλεονεξίαν, ἄρπαγὴν, ἔριν καὶ τὸν ψυχόλεθρον φθόνον· νηστεύεις; φύγε ὀργὴν, ζήλον, ἐπιорχίαν καὶ πᾶσαν ἀδικίαν· νηστεύεις; φύγε γαστριμαργίαν τὴν γεννήτριαν πάσης κακίας, τὴν χωρίζουσαν ἡμᾶς καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Γαστριμαργίαν τὴν κατάγουσαν ἡμᾶς ἕως τῶν ἀβύσσων τῆς ἀπωλείας. Ἐὰν νηστεύῃς διὰ τὸν Θεόν, φύγε πᾶν πρᾶγμα ὃ μισεῖ ὁ Θεός, καὶ δέχεταιί σου τὴν μετάνοιαν. »

Ἐχθίδων δὲ νῦν καὶ τὴν μετάφρασιν τοῦ Παραρτήματος ἢ μᾶλλον τοῦ συμπληρώματος τῶν περὶ τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν Ἐπιστολῶν, νομίζω χρέος μου γὰ ἀφιερῶσω καὶ ταύτην εἰς Σέ, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι συντελέσει οὐκ ὀλίγον πρὸς καταρτισμὸν Σου, ὁδηγοῦσά Σε εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων καὶ διατάξεων, καὶ διατηροῦσά Σε ἀλώβητον ἀπὸ τῆς παρειαχθείσης κακοβούλως μεταξὺ ἡμῶν πλάνης τοῦ θεωρεῖν μετ' ὀλιγωρίας ἀσυγγνώστου, οἰαδὴ ἔωλα καὶ μικροῦ λόγου ἄξια, τὰ ἐθιζόμενα ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ θεσπισθέντα ὑπὸ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἀνάνηψον οὖν, ὦ Ἑλληνικὴ Νεολαία, καὶ περισκόπει τὸν ἐπαπειλοῦντά Σε κίνδυνον, ὅστις ἐστὶ τοσοῦτω μέγας, ὅσω ἐγγύτερον ἐστὶ καὶ ὁ πρὸς ὃν ὄρος τοῦ ὀλεθρίου συρμοῦ τῆς περὶ τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων Σου ὀλιγωρίας καὶ τῆς κατὰ μικρὸν μὲν, ἀλλ' αἰείποτε πρὸς τὰ πρόσω χωρούσης περιφρογήσεως τῶν

ἱερωτέρων. Ἐνθυμοῦ ὅτι πάντα ταῦτα, ἅτινα διεσώθη-
 σαν ἄχρις ἡμῶν καὶ καθηγιάσθησαν διὰ τοῦ αἵματος
 τοσοῦτων μαρτύρων, ἐθεσπίσθησαν σοφῶς ὑπὸ τῶν πα-
 τέρων Σου κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν Ἁγίων Γραφῶν, καὶ
 ὅτι ὀφείλεις νὰ τηρῆς αὐτὰ ὡς ἱεράν καὶ πολύτιμον πα-
 ρακαταθήκην καὶ ὡς σύμβολον καὶ γνώρισμα τοῦ ἐθνι-
 σμοῦ Σου, ὅστις συνδέεται τοσοῦτον μετὰ τῆς ὀρθοδό-
 ξου πίστεώς Σου, ὥστε συγχέονται ἢ μᾶλλον εἰπεῖν
 ταυτίζονται ἀμφοτέρα. Οὕτω ποιούσα ἔση ἀξία τῶν
 πατέρων Σου καὶ τῆς πατρίδος Σου καὶ τῆς Ὀρθοδόξου
 Πίστεώς Σου, ὑπὲρ ἧς καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐχύθησαν πο-
 ταμοὶ αἱμάτων αὐτῶν τε καὶ τῶν ἀπανταχοῦ ὁμογενῶν
 Σου, καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν οἱ παμφίλτατοι ἀδελφοὶ
 ἡμῶν Ῥῶσσοι, πιστοὶ ὀπαδοὶ τῶν διδασκάλων τοῦ Ἱε-
 ροῦ Εὐαγγελίου, ὅπερ παρέλαβον ἐκ τῶν πατέρων ἡμῶν,
 καὶ γνήσια τέκνα τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ὑπέστη-
 σαν γενναίως πᾶσαν θυσίαν, ἀνδρείως ὑπερμαχοῦντες
 ὑπὲρ αὐτῆς, ὡς ἐκλεκτοὶ στρατιῶται τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.
 Ἠγωνίσαντο δ' ἐνδόξως ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς Ὀρθο-
 δόξου Ἐκκλησίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἔνθα ἐγεννήθη αὕτη
 τε καὶ ὁ Ἀρχηγὸς αὐτῆς, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-
 στὸς, οὗ ἡ φάτνη καὶ ὁ τάφος ἐκεῖ ὑπάρχουσι, καὶ ὅστις
 ἀναδείξει αὐτὴν καὶ πάλιν λαμπρὰν, ὥσπερ πρότερον,
 ἀκράδαντον εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ μητέρα νέων Βασιλείων
 καὶ Γρηγορίων καὶ Χρυσοστόμων.

Δέχθητι λοιπὸν, ᾧ Ἑλληνικῇ Νεολαία, καὶ τὸ μικρὸν
 ἔργον τοῦτο, προσφερόμενόν Σοι ὑπὸ εἰλικρινοῦς φίλου
 Σου καὶ ὁμογενοῦς, οὐδὲν ἄλλο ἐπιθυμοῦντος, εἰμὴ
 τὴν ἀληθινὴν δόξαν καὶ εὐκλειαν Σοῦ τε καὶ παντός τοῦ

Ἑλληνικοῦ Πληρώματος, τὴν ἐπὶ τὰ καλὰ προκοπὴν
Σου, καὶ τὴν ἀποτυχίαν πάσης ἀποπείρας, τὴν βλάβην
τῆς ὀρθοδόξου πίστεως σκοπούσης καὶ τὴν ἀπώλειαν
τῶν ἐλπίδων καὶ τῆς δόξης ἡμῶν.

Ἐγγραφον Ἀθήνησι

Τῆ 8 Φεβρουαρίου 1856.

Η ΠΑΝΝΥΧΙΣ Η ΑΓΡΥΠΝΙΑ

ΤΗΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

 τῆς παννουχίδος τῆς Ἀναστάσεως ἀκολουθία εἶναι θριαμβευτικὴ συνάμα καὶ κατανυκτικὴ, ὅταν τελεῖται εὐλαβῶς ἐν μεγαλοπρεπεῖ νῶ, τῶν χορῶν ἁρμονικῶς ψαλλόντων, καὶ τῆς ἀναγνώσεως μετὰ προσοχῆς γινομένης! — Τότε ἐν τῇ ἡρεμίᾳ τῆς νυκτός, διαδέχονται ἀλλήλας ἐνώπιον τῶν νοερῶν ἡμῶν ὀφθαλμῶν αἱ μυστηριώδεις εἰκόνες τῆς τε τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἡμῶν ἀναστάσεως! — Ἐν τῇ Θεῖᾳ ταύτῃ Ἀκολουθίᾳ ἡ Ἁγία Ἐκκλησία, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, ἐφρόντισεν ἵνα ὀδηγήσῃ τὰς διανοίας καὶ τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν ἐπὶ τοσοῦτω ὑψηλὸν ὑποκείμενον πνευματικῆς θεωρίας, ὅπως ἐντυπωθῇ βαθύτερον ἐν τῷ νῶ καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ σωτήριο δόγμα περὶ τῆς αἰωνίου ἐν Χριστῷ ζωῆς, πρὸς ῥύθμισιν τῆς προσκαίρου! Καὶ πόσον σοφῶς ἀποκαλύπτει αὕτη ἐν ταῖς πνευματικαῖς ὑμνωδίαις τὸ βαθύτατον τοῦτο μυστήριον τῆς ἀναστάσεως, ἐξαντλοῦσα τοὺς θησαυροὺς τῆς θεολογίας αὐτῆς, ἵνα ἐξεικονίσῃ σαφέστερον τὴν χαρμόσυνον Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐξαγάγῃ ἡμᾶς ἐκ τοῦ σκότους τῆς κοιλάδος τοῦ κλαυθμῶνος!

Ὁ ἀθλητὴς τῆς ἐν Παλαιστίνῃ κοιλάδος τοῦ κλαυθμῶνος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, βαθέως αἰσθανθεὶς τὴν ματαιότητα τοῦ προσκαίρου βίου καὶ τὴν δόξαν τῆς μελλούσης ἀφθαρσίας, ἐποίησε τοὺς ὑψηλοὺς ἐκείνους ὕμνους, οἵτινες ἐν τῇ ἀμεταβλήτῳ

τάξει τῆς Ἐκκλησίας τελοῦσι τὸν κύκλον αὐτῶν, ἐπανερ-
χόμενοι πᾶσαν ὀγδόην ἑβδομάδα, καὶ εἰσὶ συνηθροισμένοι ἐν
μικρῷ βίβλω, ἣτις καλεῖται Ὀκτώηχος. Ἄξιος δὲ προσοχῆς εἶ-
ναι καὶ ὁ σοφὸς τρόπος, καθ' ὃν αἱ ὑμνωδία αὐταὶ εἰσὶ συμ-
πεπλεγμένοι ἐπὶ τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ τοῦ ὄρθρου εἰς ἓν ἀρμονι-
κὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς ὕφασμα, τὸ τῆς Παννουχίδος, ἢ ἀγρυ-
πνίας, ἀποτελοῦσαι τὰ στιχηρὰ καὶ τοὺς κανόνας αὐτῆς, ἐν
τῷ μεταξὺ τῶν ἀδομένων ψαλμῶν καὶ τῶν εὐχῶν, καὶ ἐνοῦσαι
πάντα ταῦτα εἰς μίαν ἀμίμητον καὶ ἀληθῶς θείαν Ἀκολου-
θίαν, ἀξίαν τῆς διὰ ταύτης ὑμολογουμένης Ἀναστάσεως!

Ἡ παννουχίς ἄρχεται διὰ τοῦ « Δόξα τῇ ἀγίᾳ, καὶ ὁμοουσίῳ,
καὶ ζωοποιῷ, καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι » μετὰ δὲ ταύτην τὴν
πρώτην ἐκφώνησιν τοῦ ἱερουργοῦντος, ὅστις προσκαλεῖ πάντας
λέγων, « Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν αὐτῷ Χρι-
στῷ τῷ Βασιλεῖ καὶ Θεῷ ἡμῶν » ἀποκαλύπτεται μεγαλοπρεπῆς
εἰκὼν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, διὰ τῶν ψαλμικῶν στίχων
τοῦ Προφητάνακτος, ἐμπνέοντος τῇ ψυχῇ ἐκάστου τὸ εὐλο-
γεῖν τὸν Κύριον, ὅστις ἐνεδύσατο τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν
κτισμάτων αὐτοῦ!

« Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐμε-
γαλύνθης σφόδρα. Ἐξομολόγησιν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐνεδύσω »!

« Ὁ ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον, ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν
ὥσει δέρον ».

« Ὁ ποιῶν τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λει-
τουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα ».

« Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ
ἐποίησας! »

Μετὰ δὲ τὴν μεγάλην ἐκτενὴ τοῦ διακόνου, προσκαλοῦντος
τοὺς πιστοὺς εἰς κοινὴν προσευχὴν, ἀναγινώσκειται τὸ πρῶτον
κάθισμα τοῦ ψαλτηρίου, διηρημένον, κατὰ τὸ ἔθος, εἰς τρεῖς
στάσεις· τινὲς μάλιστα τῶν στίχων αὐτοῦ ψάλλονται κατ' ἀρχάς,

ἵνα ἐντυπωθῶσιν ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀκροαζομένων. — Πόσον συντελοῦσι πρὸς οἰκοδόμησιν ἐν τῇ πίστει οἱ πρῶτοι οὗτοι στίχοι, δι' ὧν ἀνοίγεται ἡ θεόπνευστος βίβλος τοῦ Δαυὶδ, τοῦ ἐξερευνήσαντος τὰ βάθη τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας!

« Μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν — ἀλληλούϊα ».

« Ὅτι γινώσκει Κύριος ὁδὸν δικαίων, καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται, — ἀλληλούϊα. »

« Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ, — ἀλληλούϊα. »

« Ἀνάστα Κύριε, σῶσόν με, ὁ Θεός μου, — ἀλληλούϊα. »

« Τοῦ Κυρίου ἡ σωτηρία, καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου ἡ εὐλογία σου, — ἀλληλούϊα. »

Πρὸς μείζονα δὲ κατάνυξιν, ἕκαστος τῶν στίχων τούτων τελειοῦται διὰ τοῦ ὕμνου « ἀλληλούϊα. » Τότε δὲ ἀμφότεροὶ οἱ χοροὶ ἄρχονται καὶ ψάλλουσιν ἐναλλάξ τὸν ψαλμὸν τοῦ ἑσπερινοῦ ἰδίως ἢ τὸ λυχνικόν. « Κύριε ἐκέκραξα πρὸς σέ, εἰσάκουσόν μου, εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς σέ. »

« Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου, ἔπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἑσπερινή. »

Μεταξὺ τούτων τῶν στίχων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τῶν ἐκφραζόντων τὸν πόθον ψυχῆς ζητούσης νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς φυλακῆς αὐτῆς, ψάλλεται παραμυθητικὸς ὕμνος τῆς Ἀναστάσεως, δι' ἧς ἐσώθημεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ προπάτορες ἡμῶν. Τῶν ἀναστασίμων δὲ τούτων ὕμνων παρατεθήτωσαν ἐνταῦθα μόνοι οἱ τοῦ πρώτου ἤχου, ὅσοι ψάλλονται, διαρκούσης τῆς παννυχίδος, ἐπειδὴ εἰσὶν ἐπαρκεῖς, ἵνα δι' αὐτῶν κατανοήσωμεν σαφῶς ὅποιοι τινές εἰσι καὶ οἱ ἄλλοι, οἵτινες ἀπαρτίζουσι τοὺς λοιποὺς ἑπτὰ ἤχους.

« Ἐξάγαγε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου, τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνόματί σου » ἀνακράζει ὁ Δαυὶδ, καὶ ἡ Ἐκκλησία, ὁμολογοῦσα τὴν Νέαν Διαθήκην, ἀποκρίνεται αὐτῷ.

« Τὰς ἐσπερινὰς ἡμῶν εὐχὰς πρόσδεξαι, ἅγιε Κύριε, καὶ παράσχου ἡμῖν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· ὅτι μόνος εἶ ὁ δεΐξας ἐν κόσμῳ τὴν ἀνάστασιν. »

« Ἐμὲ ὑπομενοῦσι δίκαιοι, ἕως οὗ ἀνταποδῶς μοι »· πάλιν ἀναβοᾷ ὁ Προφητάναξ, καὶ ἤδη οἱ δικαιοθέντες συνῆλθον ἐν τῇ φωνῇ τῆς Ἐκκλησίας. « Κυκλώσατε, Λαοὶ, Σιών καὶ περιλάβετε αὐτήν, καὶ δότε δόξαν ἐν αὐτῇ τῷ ἀναστάντι ἐκ νεκρῶν· ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ λυτρωσάμενος ἡμᾶς, ἐκ τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν. »

« Ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι, Κύριε, Κύριε, εἰσάκουσαν τῆς φωνῆς μου » ! Οὕτως ἐκ βαθέων, ἔτι ἀκοινοτομήτου οὔσης τῆς φύσεως, ἀνέκραξεν ὁ Δαυὶδ, καὶ ἰδοὺ, καινοτομηθείσης ταύτης, ἦλθεν ἤδη ἡ σωτηρία.

« Δεῦτε, Λαοὶ, ὑμνήσωμεν καὶ προσκυνήσωμεν Χριστὸν, δοξάζοντες αὐτοῦ τὴν ἐκ νεκρῶν Ἀνάστασιν· ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐκ τῆς πλάνης τοῦ ἐχθροῦ τὸν Κόσμον λυτρωσάμενος ».

Πρὸς τοὺς ἀναστασίμους τούτους ὕμνους τοῦ ἐρημίτου τῆς Παλαιστίνης, μιμουμένου τὸν πάλαι ποτὲ Βασιλέα τῶν Ἰουδαίων, προσέθηκε τὰς ἐκχύσεις τῆς καρδίας αὐτοῦ ὁ εὐσεβέστατος Πατριάρχης τῆς Βασιλευούσης Ἀνατόλιος, ἐνώσας τὴν τοῦ σταυροῦ μνήμην μετὰ τῆς χραῆς τῆς ἀναστάσεως· ἀλλὰ καὶ τούτου οἱ ὕμνοι εἰσὶ συνηρμοσμένοι πρὸς τοὺς στίχους τῶν ψαλμῶν.

« Γενηθήτω τὰ ὦτά σου προσέχοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς δεήσεώς μου. »

« Εὐφράνθητε οὐρανοὶ, σαλπίζατε τὰ θεμέλια τῆς γῆς βοήσατε τὰ ὄρη εὐφροσύνην. Ἴδου γὰρ ὁ Ἐμμανουὴλ τὰς

ἁμαρτίας ἡμῶν τῷ σταυρῷ προσήλωσε, καὶ ζωὴν ὁ διδούς, θάνατον ἐνέκρωσε, τὸν Ἀδὰμ ἀναστήσας ὡς φιλόανθρωπος. »

« Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται; ὅτι παρὰ σοὶ ὁ ἴλασμός ἐστιν. »

« Τὸν σαρκί ἐκουσίως, σταυρωθέντα δι' ἡμᾶς, παθόντα καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν, ὑμνήσωμεν λέγοντες· Στήριξον ὀρθοδοξίαν τὴν Ἐκκλησίαν σου Χριστέ, καὶ εἰρήνευσον τὴν ζωὴν ἡμῶν, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος.

« Ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὑπέμεινά σε, Κύριε· ὑπέμεινεν ἡ ψυχὴ μου εἰς τὸν λόγον σου, ἤλπισεν ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τὸν Κύριον. » — Τῷ ζωοδόχῳ σου τάφῳ, παρεστῶτες οἱ ἀνάξιοι, δοξολογίαν προσφέρομεν, τῇ ἀφάτῳ σου εὐσπλαγχνίᾳ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὅτι σταυρὸν κατεδέξω, καὶ θάνατον ἀναμάρτητε, ἵνα τῷ Κόσμῳ δωρήσῃ τὴν Ἀνάστασιν, ὡς φιλόανθρωπος. »

Ἐν γένει ἡ ἑσπερινὴ Ἀκολουθία, ὡς προηγουμένη τῆς ἑωθιῆς, σκοπὸν ἔχει νὰ συνοικειώσῃ ἡμᾶς μετὰ τῆς ἑορτῆς τῆς ἐπιούσης· διὸ καὶ ἐν τοῖς πρώτοις στιχηροῖς αὐτῆς παρίσταται ἤδη διὰ λαμπρῶν χαρακτήρων ἡ ἑορτὴ αὕτη. Οὕτω παραδείγματος χάριν, κατὰ τὰς τρεῖς Κυριακάς, αἵτινες προηγοῦνται τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, ψάλλονται ἐπὶ τῆς παννυχίδος τὰ ἀκόλουθα στιχηρά· ἐπὶ τῆς πρώτης. — « Μὴ προσευξώμεθα Φαρισαϊκῶς ἀδελφοί· ὁ γὰρ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται· ταπεινωθῶμεν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ τελωνικῶς διὰ νηστείας, κράζοντες· Ἰλάσθητι ἡμῖν ὁ Θεὸς τοῖς ἁμαρτωλοῖς. »

Ἐπὶ τῆς δευτέρας, τῆς ἀναμνησκούσης ἡμῖν τὴν μετανοίαν τοῦ ἀσώτου υἱοῦ. « Ἀγκάλας πατρικὰς, διανοῖξάι μοι σπεῦσον, ἀσώτως τὸν ἐμὸν, κατηνάλωσα βίον· εἰς πλοῦτον ἀδαπάνητον, ἀφορῶν τῶν οἰκτιρμῶν σου Σωτήρ· νῦν πτωχεύουσαν, μὴ ὑπερίδης καρδίαν· σοὶ γὰρ, Κύριε, ἐν κατανύξει κραυγάζω ἁμαρτον, Πάτερ, εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου! »

Ἐπὶ τῆς τρίτης, καθ' ἣν ἀντηγεῖ φοβερά εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν

ἡ θάλλιπιγξ τῆς τελευταίας κρίσεως. « Ἰχθήσουσι θάλλιπιγγας, καὶ κενωθήσονται τάφοι, καὶ ἐξαναστήσεται, τῶν ἀνθρώπων τρέμουσα, φύσις ἅπασα! . . . Βίβλοι ἀνοιγήσονται, φανερωθήσονται πράξεις ἀνθρώπων ἐπίπροσθεν τοῦ ἀστέκτου Βήματος, διηχήσει δὲ, ἡ κοιλάς ἅπασα, φοβερῶ βρύγματι, τοῦ κλαυθμῶνος πάντας βλέπουσα, τοὺς ἀμαρτήσαντας, ταῖς αἰωνιζούσας κολάσεσι, τῇ Κρίσει τῇ δικαία σου, παραπεμπομένους καὶ ἄπρακτα, κλαίοντας οἰκτίρμον! »

Μετὰ τὰ ἀνασιάσιμα στιχηρὰ ἔπονται ἄλλα εἰς τιμὴν τῆς Μητρὸς τοῦ σαρκωθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἢ εἰς μνήμην τῶν τῷ Θεῷ εὐηρεστηκότων, καὶ ἑορταζομένων κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Ταῦτα περαίνονται διὰ τοῦ οὕτω δὴ καλουμένου δογματικοῦ, ἥτοι ἰδιαιτέρου ὕμνου εἰς δόξαν τῆς παναχράντου Παρθένου· διότι ἐνταῦθα παρεισάγεται τὸ δόγμα περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἵνα στερεωθῇ πλειότερον ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν, ἐπαναλαμβανόμενον πλεονάκις ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς Ἀκολουθίαις.

Βαθὺ καὶ ὑψηλὸν κατὰ τὴν ἔννοιαν ἐστὶ τὸ δογματικὸν τοῦ πρώτου ἤχου, ἔχον οὕτως· « Τὴν παγκόσμιον δόξαν, τὴν ἐξ ἀνθρώπων σπαρεῖσαν, καὶ τὸν Δεσπότην τεκοῦσαν, τὴν ἐπουράνιον πύλην, ὑμνήσωμεν Μαρίαν τὴν Παρθένον, τῶν Ἀσωμάτων τὸ ἄσμα, καὶ τῶν πιστῶν τὸ ἐγκαλλώπισμα. Αὕτη γὰρ ἀνεδείχθη οὐρανὸς καὶ Ναὸς τῆς Θεότητος· αὕτη τὸ μεσότοιχον τῆς ἔχθρας καθελοῦσα, εἰρήνην ἀντεισηῆξε, καὶ τὸ Βασίλειον ἠνέωξε. Ταύτην οὖν κατέχοντες τῆς Πίστεως τὴν ἄγκυραν, ὑπέρμαχον ἔχομεν τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα Κύριον. Θαρσεῖτω ταῖνον, θαρσεῖτω λαὸς τοῦ Θεοῦ· καὶ γὰρ αὐτὸς πολεμήσει τοὺς ἐχθροὺς ὡς παντοδύναμος. »

Ἀλλὰ τί σημαίνει ἡ εἴσοδος αὕτη τῶν ἱερουργούντων, προπορευομένων τῶν λαμπάδων, καὶ ψαλλομένου τοῦ ἑσπερινοῦ τούτου δογματικοῦ; — Τὴν μυστηριώδη ἐμφάνισιν τοῦ Υἱοῦ

τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τῷ βεβουλισμένῳ εἰς τὸ σκότος τοῦ ἔθνισμοῦ! Διὰ τοῦτο, πρὸς μείζονα ἀνάμνησιν ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν τῆς ταπεινῆς πρὸς ἡμᾶς καταβάσεως τοῦ Κυρίου, ἐλθόντος οὐχὶ ἐν τῇ καταστιλβούσῃ μαρμαρυγῇ τῆς Θεότητος, ἢ οὐδεὶς τῶν θνητῶν δύναται νὰ ὑπομείνῃ, ἀλλ' ἐν τῷ ἱλαρῷ φωτὶ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, ψάλλεται, κατόπιν τοῦ δογματικοῦ, ὁ πλήρης ἐννοιῶν καὶ αἰσθημάτων ἑσπερινὸς ὕμνος τοῦ Σωφρονίου, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων.

« Φῶς ἱλαρὸν, ἀγίας δόξης, ἀθανάτου Πατρὸς, οὐρανόυ, ἀγίου, μάκαρος, Ἰησοῦ Χριστέ· ἐλθόντες ἐπὶ τὴν ἡλίου δύσιν, ἰδόντες φῶς ἑσπερινόν, ὑμνοῦμεν Πατέρα, Υἱόν, καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Θεόν. Ἄξιόν σε ἐν πᾶσι καιροῖς ὑμνεῖσθαι φωναῖς αἰσίσαις, Υἱὲ Θεοῦ, ζωνὴν ὁ διδοῦς· διὸ ὁ Κόσμος σε δοξάζει. »

Ἀκούσιον συντριβὴν καρδίας προξενεῖ ὁ κατανυκτικὸς ὕμνος οὗτος, ὅταν τις εἰσδύσῃ εἰς τὴν μυστηριώδη αὐτοῦ ἔννοιαν. Ἐκ τίνος τῷ ὄντι ἑσπερινοῦ λυκαυγοῦς ἐκαλέσθη σύμπας ὁ κόσμος διὰ τοῦ ἱλαροῦ φωτὸς τῆς οὐρανόυ δόξης ἐκείνου, ὅστις, κατὰ τοὺς λόγους τῆς Γραφῆς, « κάλαμον συντεθλασμένον οὐ συνέτριψε, καὶ λίνον καπνίζόμενον οὐκ ἔσβεσεν » (Ἠσα. μβ', 3), εἰ καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἤχησε πλεῖον τῶν βροντῶν τοῦ ὄρους Σινᾶ, καὶ ἐξετάθη μέχρι τῶν περάτων τῆς Οἰκουμένης! Διὸ ὅταν εἰσέρχωνται οἱ ἱερουργοὶ πάλιν εἰς τὸ ἱερόν, ἵστανται ὀπισθεν τῆς ἀγίας Τραπέζης παρὰ τὸ σύνθρονον, καὶ ἐκεῖθεν, οἷον εἰ ἐκ τοῦ βάθους τῆς θεολογίας, ἐκφωνεῖται τὸ προκειμένον, ἥτοι ὁ προτιθέμενος εἰς ψαλμωδίαν στίχος, ὅστις σημαίνει τὴν δόξαν τῆς ἐμφανισθείσης Θεότητος, καὶ ὁ στίχος οὗτος ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ κλήρου.

« Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο· ἐνεδύσατο ὁ Κύριος δύναμιν, καὶ περιεζώσατο. Καὶ γὰρ ἐστερεώσατε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται. Τῷ οἴκῳ σου πρέπει ἁγίασμα, Κύριε, εἰς μακρότητα ἡμερῶν. »

Ἡ δὲ διπλῆ ἐκτενὴς τοῦ Διακόνου προτρέπει ἡμᾶς, μετὰ τὸ προκείμενον τοῦτο, εἰς διπλῆν προσευχὴν σὺν τῷ τριτῷ « Κύριε ἐλέησον, » πρὸς μείζονα συντριβὴν τῶν καρδιῶν ἡμῶν. Τότε δὲ ἀναγινώσκεται καὶ ἡ σύντομος, ἀλλὰ κατανουκτικὴ ἑσπερινὴ εὐχή,

« Καταξίωσον, Κύριε, ἐν τῇ ἑσπέρᾳ ταύτῃ, ἀναμαρτήτους φυλαχθῆναι ἡμᾶς· εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων ἡμῶν, καὶ αἰνετὸν, καὶ δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. » κτλ.

Τότε πάλιν ἄρχονται ἀμφότεροι οἱ χοροὶ τῆς ψαλμωδίας τῶν ἀναστασιμῶν στιχηρῶν, ὧν ἕκαστον ἀντιστοιχεῖ εἰς τοὺς στίχους τοῦ ψαλμοῦ.

« Τῷ πάθει σου Χριστέ, παθῶν ἠλευθερώθημεν, καὶ τῇ ἀναστάσει σου, ἐκ φθορᾶς ἐλυτρώθημεν, Κύριε δόξα σοι. »

« Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο. » —

« Ἀγαλλιάσθω ἡ κτίσις, οὐρανοὶ εὐφραινέσθωσαν· χεῖρας κροτείσω τὰ ἔθνη μετ' εὐφροσύνης. Χριστὸς γὰρ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, τῷ σταυρῷ προσήλωσε τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ τὸν θάνατον νεκρώσας, ζωὴν ἡμῖν ἐδώρησατο, πεπτωκότα τὸν Ἀδὰμ, παγγενῆ ἀναστήσας ὡς φιλόανθρωπος. »

« Καὶ γὰρ ἐστερέωσε τὴν οἰκουμένην, ἥτις οὐ σαλευθήσεται. » — « Βασιλεὺς ὑπάρχων οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἀκατάληπτε, ἐκὼν ἐσταύρωσαι διὰ φιλανθρωπίαν· ὃν ὁ ἄδης συναντήσας κάτωθεν ἐπικράνθη, καὶ δικαίων ψυχαὶ δεξάμεναι ἠγαλλιάσαντο. Ἀδὰμ δὲ ἰδὼν σε τὸν Κτίστην ἐν τοῖς καταχθονίοις ἀνέστη. Ὡ τοῦ θαύματος! πῶς θανάτου ἐγεύσατο ἡ τῶν ἀπάντων ζωὴ; Ἀλλ' ἦ ὡς ἠβουλήθη Κόσμον φωτίσαι, κραυγάζοντα καὶ λέγοντα· ὁ ἀναστάς ἐκ τῶν νεκρῶν, Κύριε δόξα σοι. »

Ἡ δὲ κατανουκτικὴ εὐχὴ Συμεῶνος τοῦ Θεοδόχου, ὅστις τοσοῦτον χρόνον περιέμενε τὴν ἀπόλυσιν αὐτοῦ ἐκ τῆς κοιλάδος ταύτης τοῦ κλαυθμῶνος, λέγεται πρὸς τὸ τέλος τοῦ ἑσπερινοῦ.

« Νῦν ἀπολύεις τὸν δούλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ· ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν· φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἔθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ. » Ἐπειτα δὲ ψάλλεται ὁ τῆς Θεοτόκου ὕμνος, συνιστάμενος εἰς τὸν ἀσπασμὸν τοῦ ἀγγέλου καὶ τῆς Μητρὸς τοῦ Προδρόμου· « Θεοτόκε Παρθένε, χαῖρε κεχαριτωμένη, Μαρία, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου, ὅτι Σωτῆρα ἔτεκες τῶν ψυχῶν ἡμῶν. »

Διὰ δὲ τοῦ διδακτικοῦ ψαλμοῦ τοῦ Δαυὶδ, « εὐλογῆσω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ, διὰ παντός ἢ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου », ἀποπερατοῦται ὁ ἑσπερινός, καθὼς ἠνεόχθη δι' ἑτέρου τοιοῦτου, τοῦ « Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, » ἵνα καὶ ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει τῆς θείας Ἀκολουθίας, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ βίῳ ἡμῶν, διδάσκηται ἡ ψυχὴ ἐκάστου τὸ εὐλογεῖν τὸν Ποιητὴν αὐτοῦ. Πόσον οἰκοδομούμεθα ἐν τῇ πίστει πάντες ἐκ τοῦ ψαλμοῦ τούτου, ἐν ᾧ ἀκούωμεν τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ἐκ στόματος τοῦ Δαυὶδ!

Ἡ εὐλογία τοῦ ἱερέως τίθησι τὸ ὄριον τῆς ἑσπερινῆς Ἀκολουθίας καὶ τῆς ἑωθινῆς· ἐν ἀρχῇ ταύτης ἀναγινώσκονται μετ' εὐλαβείας καὶ ἐν μέσῳ κοινῆς σιωπῆς, ὡς βάσις τοῦ ὄρθρου, ἕξ ἐκλεκτοὶ ψαλμοὶ, οὐδέποτε ἐγκαταλιμπανόμενοι, πλὴν τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα. Ἀλλὰ, πρὶν ἢ ἀρχίσωσι τὸν *ἑξάψαλμον* ἐκφωνεῖ τρίς ὁ ἀναγνώστης, « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. » — Ἵπάρχει ἔθος ἐν ταῖς ἐρημικαῖς μοναῖς, πρὸς μείζονα κατάνυξιν καὶ συντριβὴν καρδίας, νὰ σβεννύωσι, κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τοῦ ἑξαψάλμου, ἅπαντα τὰ κηρία, πλὴν τῶν πρὸ τῶν εἰκόνων λύχνων, ἵνα εἰσδύσωσι βαθύτερον εἰς τὰς καρδίας οἱ λόγοι τοῦ Προφητάνακτος, καὶ ἀφαιρεθῇ πᾶς περισπασμὸς τοῦ πνεύματος διὰ τοῦ ἀμυδροῦ τούτου φωτισμοῦ τοῦ ναοῦ. Τοιοῦτοι εἰσὶν οἱ ἕξ

οἱτοί ἐκλεκτοί ψαλμοί, οὓς πρέπει ἕκαστος νὰ γινώσκῃ.

« Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με. » (ψαλ. γ΄.)

« Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύῃς με. » (ψαλ. λζ΄).

« Ὁ Θεὸς, ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθρίζω· ἐδίψησέ σε ἡ ψυχή μου, ποσαπλῶς σοι ἡ σάρξ μου. » (ψαλ. ξβ΄).

« Κύριε ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου, ἡμέρας ἐκέκραξα, καὶ ἐν νυκτὶ ἐναντίον σου. » (ψαλ. πζ΄).

« Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, καὶ πάντα τὰ ἐντός μου τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ. » (ψαλ. ρβ΄).

« Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, ἐνώτισαι τὴν δέησίν μου ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου, εἰσάκουσόν μου ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου, καὶ μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν. » (ψαλ. ρμβ΄).

Καθὼς δ' ἐν ἀρχῇ τοῦ ἑσπερινοῦ, μετὰ τὸν πρῶτον ψαλμὸν, οὕτω καὶ ἐν τῷ Ὄρθρῳ μετὰ τὸν ἐξάψαλμον, ἡ μεγάλη ἐκτενὴς τοῦ Διακόνου προτρέπει πάντας τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν, κατόπιν δ' αὐτῆς ψάλλεται τὸ θριαμβευτικὸν « Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, » καὶ τὸ ἀναστάσιμον τροπᾶριον,

« Τοῦ λίθου σφραγισθέντος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, καὶ στρατιωτῶν φυλασσόντων τὸ ἄχραντόν σου σῶμα, ἀνέστης τριήμερος Σωτὴρ, δωρούμενος τῷ Κόσμῳ τὴν ζωὴν· διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν ἐβόων σοι, ζωοδότα, Δόξα τῇ ἀναστάσει σου Χριστέ. Δόξα τῇ βασιλείᾳ σου. Δόξα τῇ οἰκονομίᾳ σου μόνε φιλόανθρωπε. »

Εἶτα ἔπεται ἡ ἀνάγνωσις τῶν Καθισμάτων τοῦ ψαλτηρίου, δευτέρου καὶ τρίτου, διότι τὸ πρῶτον ἀνεγνώσθη ἤδη ἐν τῷ ἑσπερινῷ. Ταῦτα συνίστανται ἕκαστον ἕκ τινων ψαλμῶν, καὶ διαιροῦνται ἀνά τρεῖς στάσεις, διὰ τοῦ χύμα ψαλλομένου δόξα, καὶ νῦν. Ἀλληλουία. Μετὰ δὲ τὸ τέλος ἑκάστου τῶν καθι-

σμάτων τοῦ ψαλτηρίου, ψάλλονται στιχηρά τινα, καλούμενα ὠσαύτως καθίσματα, ἐπειδὴ συγχωρεῖται νὰ ψάλλωνται ταῦτα, καθημένων τῶν πιστῶν, ὡσπερ γίνεται καὶ ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν καθισμάτων τοῦ Ψαλτηρίου. Τὰ στιχηρά ταῦτα γέμουσιν ἐπίσης ἐννοιῶν περὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἰδοὺ τὸ πρῶτον αὐτῶν.

« Τὸν τάφον σου, Σωτήρ, στρατιῶται τηροῦντες, νεκροὶ τῆ ἀστραπῆ τοῦ ὀρθέντος Ἀγγέλου ἐγένοντο, κηρύττοντος γυναιξὶ τὴν ἀνάστασιν. Σὲ δοξάζομεν, τὸν τῆς φθορᾶς καθαιρέτην, Σοὶ προσπίπτομεν, τῷ ἀναστάντι ἐκ τάφου, καὶ μόνῳ Θεῷ ἡμῶν. » Τοιαύτας ἐννοίας περιέχουσι καὶ πάντα τὰ λοιπὰ.

Βραχεῖα ἐκτενῆς περαίνει τὰ καθίσματα, καὶ τότε, ἀνοιγομένης τῆς βασιλικῆς ἢ ὁραίας πύλης, διαχεῖται εἰς ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐκ τοῦ βάθους τοῦ ἱεροῦ λαμπρὸν φῶς, ὡς σύμβολον ἀναστάσεως, ἐν μέσῳ ὕμνων καὶ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου· τοῦτο ἐστὶν ὁ θριαμβευτικώτερος καιρὸς τοῦ ὀρθρου, καὶ καλεῖται πολυέλαιος ἕνεκα τοῦ μεγάλου φωτισμοῦ τοῦ ναοῦ. Οἱ δὲ χοροὶ ψάλλουσιν ἀλληλοδιαδόχως ἐκλεκτοὺς στίχους τινῶν ψαλμῶν, ὧν ἡ πλήρης ἀνάγνωσις γίνεται μόνον ἐν ταῖς μοναῖς.

« Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε δοῦλοι Κύριον, ἀλληλούϊα. Εὐλογητὸς Κύριος ἐκ Σιών, ὁ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ, ἀλληλούϊα. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθὸς, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ἀλληλούϊα. Ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τῶν Θεῶν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ἀλληλούϊα. »

Κατόπιν τούτου ψάλλονται οἱ κατανυκτικοὶ ἐκεῖνοι ὕμνοι τῶν Μυροφόρων, αἵτινες, ἐλθοῦσαι μετὰ μύρων λίαν πρῶτὴ πρὸς τὸν τάφον, δὲν εὔρον ἐν αὐτῷ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Διὰ τούτων εἰκονίζεται τρόπον τινὰ ἡ ἔλευσις τῶν γυναικῶν πρὸς τὸν κενωθέντα τάφον, πρὸς δὲ καὶ ἡ ἀπορία τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων περὶ τοῦ ἀναστάντος. Ἄλλ'

ἕκαστος τῶν ὑμνῶν χωρίζεται ἀπὸ τοῦ ἐτέρου διὰ τοῦ νεκρωσίου στίχου, ὅστις ἀκούεται συνήθως ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ τῶν κεκοιμημένων. « Εὐλογητὸς εἶ Κύριε, διδάξόν με τὰ δικαιώματά σου, » διότι καὶ ἐνταῦθα ἦλθον αἱ Μυροφόροι, κομίζουσαι μῦρα ἵνα ἀλείψωσι τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, εἰ καὶ, ὄν ἐζήτουν νεκρὸν, προσεκύνησαν ζῶντα Θεὸν χαίρουσαι.

« Τῶν Ἀγγέλων ὁ δῆμος κατεπλάγη ὀρών σε, ἐν νεκροῖς λογισθέντα, τοῦ θανάτου δὲ Σωτῆρ τὴν ἰσχὺν καθελόντα, καὶ σὺν ἑαυτῷ τὸν Ἀδὰμ ἐγείραντα, καὶ ἐξ Ἄδου πάντα ἐλευθέρωσαντα. »

« Τί τὰ μῦρα, συμπαθῶς τοῖς δάκρυσιν, ὦ Μαθήτριάι κιννάτε; ὁ ἀστράπτων ἐν τῷ τάφῳ Ἄγγελος, προσεφθέγγετο ταῖς Μυροφόροις. Ἴδετε ὑμεῖς τὸν τάφον καὶ ἤσθητε· ὁ Σωτῆρ γὰρ ἐξανέστη τοῦ μνήματος. »

« Λίαν πρωτῖ, Μυροφόροι ἔδραμον, πρὸς τὸ μνήμά σου θρηνολογοῦσαι· ἀλλ' ἐπέστη, πρὸς αὐτάς ὁ Ἄγγελος, καὶ εἶπε· Ὁρήνου ὁ καιρὸς πέπαυται· μὴ κλαίετε, τὴν ἀνάστασιν δὲ Ἀποστόλοις εἶπατε. »

« Μυροφόροι γυναῖκες, μετὰ μύρων ἐλθοῦσαι, πρὸς τὸ μνήμά σου, Σῶτερ, ἐνηχοῦντο. Ἄγγελος δὲ πρὸς αὐτάς ἔφη λέγων· τί μετὰ νεκρῶν τὸν ζῶντα λογίζεσθε; ὡς Θεὸς γὰρ ἐξανέστη τοῦ μνήματος. »

Εἰς δὲ τὸ τέλος τῶν ἡμινεκρωσίμων τούτων καὶ ἡμιαναστασίμων ὑμνῶν, προσκαλοῦνται πάντες οἱ πιστοὶ εἰς προσκύνησιν τοῦ δεδοξασμένου ἐν Τριάδι Θεοῦ.

« Προσκυνοῦμεν Πατέρα, καὶ τὸν τούτου Υἱόν τε, καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· τὴν Ἁγίαν Τριάδα, ἐν μιᾷ τῇ οὐσίᾳ, σὺν τοῖς Σεραφεῖμ, κρᾶζοντες τό· ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἶ, Κύριε! »

Ἐν καιρῷ δὲ τῆς κατανοκτικῆς ταύτης ψαλμωδίας, ἥτις κατέχει ἡμᾶς ἐν τῇ προσδοκίᾳ τῆς χαρμοσύνου ἐγέρσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὡς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα (διότι πᾶς ἀναστά-

τιμος ὄρθρος εἶναι ὁμοίωμα αὐτῆς), οἱ ἱερουργοῦντες περιέρχον-
ται τὸν ναὸν μετὰ λαμπάδος καὶ θυμιατηρίου, καὶ πληροῦσιν
ὑπὸ θυμιάματος, ὡς ὑπὸ ἀρωμάτων τῶν Μυροφόρων, ἅπασαν
τὴν ἐκκλησίαν, ἐτοίμην οὖσαν νὰ ἴδῃ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυ-
ρίου αὐτῆς.

Ἄλλ' ἴδου, πρὸ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἀναστασίμου Εὐαγγε-
λίου, ἀκούονται κατανυκτικὰ ἀντίφωνα ἐκφράζοντα τὴν ὄρμην
τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν καὶ ζῶντα, ἅτινα εἰσὶ
καὶ συντεθειμένα ἐκ στίχων τῶν ψαλμῶν καὶ τῆς Καινῆς Δια-
θήκης ὑπὸ τῶν ἀναχωρητῶν τῆς κοιλάδος τοῦ κλαυθμῶνος
καὶ τῆς Στουδιτικῆς μονῆς. Εἰσὶ δὲ ταῦτα τρόπον τινὰ ἡ τε-
λευταία ἤχῃ τῆς ἐπιγείου θλίψεως, πρὸ τῆς χαρμοσύνου ἀγ-
γελίας τῆς ἀναστάσεως! — Ὡ πόσον ποθητὴ εἶναι ἐκάστη λέ-
ξις τῆς θείας Ἀκολουθίας, καὶ ἀναπόφευκτος, δυνάμεθα εἰπεῖν,
πρὸς τὴν πνευματικὴν αὐτῆς συμπλήρωσιν! Ἴδου τὰ ἀντίφωνα
τοῦ πρώτου ἤχου.

« Ἐν τῷ θλίβεσθαί με, εἰσάκουσόν μου τῶν ὀδυνῶν, Κύριε,
σοὶ κράζω. »

« Τοῖς ἐρημικοῖς ἄπαυστος ὁ θεῖος πόθος ἐγγίνεται, κόσμου
οὔσι τοῦ ματαίου ἐκτός. »

« Ἄγιε Πνεύματι, τιμὴ καὶ δόξα, ὡσπερ Πατρὶ, πρέπει ἄ-
μα καὶ Υἱῷ· διὰ τοῦτο ἄσωμεν τῇ Τριάδι, μονοκρατορίᾳ. »

Τότε ἐκφωνεῖται εἰς τὸ βάθος τοῦ ἱεροῦ, ἐπὶ τῆς ἁγίας Τρα-
πέζης, οἶονεὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λίθου τοῦ μνήματος τοῦ Χριστοῦ,
τὸ ἀναστάσιμον Εὐαγγέλιον. Τὰ τοιαῦτα ἐωθινὰ ἀναστάσιμα
Εὐαγγέλια εἰσὶν ἔνδεκα, ἀναγινώσκονται δ' ἕκαστον κατὰ σει-
ρὰν, καὶ μετὰ πᾶσαν ἔνδεκάτην ἑβδομάδα ἄρχεται ἐκ νέου ἡ
τακτικὴ ἐπανάληψις αὐτῶν· διὸ οἱ συχνάζοντες τακτικῶς
εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Θεοῦ, ἀκούουσι βαθμηδὸν, μίαν μετὰ τὴν
ἄλλην, πάσας τὰς περιστάσεις τῆς χαρμοσύνου ἀναστάσεως
τοῦ Κυρίου ἡμῶν· σοφῶς διετάχθη τούτο ἡ ἁγία Ἐκκλησία.

Εἶτα ἐκφέρεται τὸ Εὐαγγέλιον ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ἵνα ἀσπασθῶσιν αὐτὸ πάντες εἰς μαρτυρίαν τῆς ἀναστάσεως, καὶ διὰ τοῦτο οἱ χοροὶ ψάλλουσιν εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ τὸν χαρμόσυνον ὕμνον.

« Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι, προσκυνήσωμεν ἅγιον, Κύριον Ἰησοῦν, τὸν μόνον ἀναμάρτητον· τὸν σταυρόν σου, Χριστέ, προσκυνοῦμεν, καὶ τὴν ἁγίαν σου ἀνάστασιν ὑμνοῦμεν καὶ δοξάζομεν. Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἡμῶν, ἐκτός σου ἄλλον οὐκ οἶδαμεν· τὸ ὄνομά σου ὀνομάζομεν. Δεῦτε πάντες οἱ πιστοὶ προσκυνήσωμεν τὴν τοῦ Χριστοῦ ἁγίαν ἀνάστασιν· ἰδοὺ γὰρ ἦλθε διὰ τοῦ σταυροῦ χαρὰ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. Διὰ παντὸς εὐλογοῦντες τὸν Κύριον ὑμνοῦμεν τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ· σταυρὸν γὰρ ὑπομείνας δι' ἡμᾶς, θανάτῳ θάνατον ὤλεσε. »

Μετὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία προστρέχει εἰς δεήσεις πρὸς τὴν Θεοτόκον, καὶ τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, ὡς μάρτυρας τῆς ἀναστάσεως, ἵνα ὁ Κύριος διὰ τῶν πρεσβειῶν αὐτῶν ἐξαλείψῃ τὰ πλήθη τῶν ἡμετέρων ἐγκλημάτων. Καθ' ὅλας δὲ τὰς ἑβδομάδας τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, πρὸς μείζονα προτροπὴν εἰς τὴν μετάνοιαν, ψάλλονται τὰ ἐξῆς καταनुκτικὰ στιχηρά.

« Τῆς μετανοίας ἀνοιξόν μοι πύλας, Ζωοδότα ὀρθρίζει γὰρ τὸ πνεῦμά μου πρὸς Ναὸν τὸν ἅγιόν σου, ναὸν φέρον τοῦ σώματος, ὅλον ἐσπιλωμένον· ἀλλ' ὡς οἰκτίρμων κάθαρον, εὐσπλάγχυνῳ σου ἐλέει. »

« Τῆς σωτηρίας εὐθυνόν μοι τρίβους, Θεοτόκε· αἰσχροῖς γὰρ κατερρύπωσα τὴν ψυχὴν ἁμαρτίαις, καὶ βραθύμως τὸν βίον μου κτηνάλωσα ὅλον· ταῖς σκῆς πρεσβείας ρῦσαι με, πάσης ἀκαθαρσίας. »

« Τὰ πλήθη τῶν πεπραγμένων μοι δεινῶν, ἐννοῶν ὁ τάλας, τρέμω τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως· ἀλλὰ θαρρῶν εἰς τὸ ἔλεος τῆς εὐσπλαγχνίας σου, ὡς ὁ Δαυὶδ βοῶ σοι, Ἐλέησόν με ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα σου ἔλεος. »

Ἡ ὑπὸ τοῦ διακόνου γινομένη ἐπίκλησις τῆς προστασίας

πάντων τῶν Ἁγίων τοῦ Θεοῦ, περαίνει τὴν ὑμνωδίαν ταύτην, ἣτις ἔπεται τῆ ἀναγνώσει τοῦ Βύαγγελίου. Τότε δὲ ἄρχεται ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἀναστασίμου κανόνος, διηρημένου, κατὰ τὸ ἔθος, εἰς ἑννέα ᾠδὰς, καὶ ψάλλεται τὸ πρῶτον τροπάριον ἐκάστης, ὕπερ καλεῖται εἰρμὸς ἢ σύνδεσμος τῶν λοιπῶν, καὶ εἶναι συντεθειμένον κατὰ μίμησιν τῶν προφητικῶν τῆς παλαιᾶς Διαθήκης ᾠδῶν. Διαλαμβάνει δὲ ἰδίως ὁ Κανὼν ἐν τῷ ὄρθρῳ, καθὼς καὶ τὰ στιχηρὰ ἐν τῷ ἑσπερινῷ, περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς ἡμέρας, καὶ διὰ τοῦτο ἐνοῦνται πρὸς τὰ ἀναστάσιμα καὶ ἄλλα τροπάρια, μνημονεύοντα τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου, καὶ ἄλλα ἔτι εἰς τιμὴν τῆς Θεομήτορος καὶ τῶν ἑορταζομένων Ἁγίων. Ἐνταῦθα παρεμβάλλονται καὶ τινες στίχοι ἀναστάσιμοι καὶ σταυρώσιμοι, ἵνα συνοικειωθῶσιν ὁπωσοῦν οἱ παρεστῶτες μετὰ τῆς πνευματικῆς καλλονῆς τοῦ κανόνος. « Δόξα τῇ ἀγίᾳ ἀναστάσει σου Κύριε » ἢ « τῷ τιμίῳ σταυρῷ σου, » λέγει ὁ ἀναγνώστης πρὸ ἐκάστου τροπαρίου, ἵνα προσημάνῃ εἰς τί ἀναφέρεται τοῦτο. Ἴδου δὺν ἐκ τῶν πρώτων ἀναστασίμων τροπαρίων.

« Ὁ χερσὶν ἀχράντοις ἐκ χοδῶς, θεουργικῶς κατ' ἀρχὰς διαπλάσας με, χεῖρας διεπέτασας ἐν τῷ σταυρῷ, ἐκ γῆς ἀνακαλούμενος τὸ φθαρέν μου σῶμα, θ' ἐκ Παρθένου προσείληφας. »

« Νέκρωσιν ὑπέστη δι' ἐμέ, καὶ τὴν ψυχὴν τῷ θανάτῳ προδίδωσιν, ὃ ἐμπνεύσει θεῖα ψυχὴν μοι ἐνθεῖς, καὶ λύσας αἰωνίων δεσμῶν καὶ συναναστήσας τῇ ἀφθαρσίᾳ ἐδόξασε. »

Ἴδου καὶ δὺν σταυροαναστάσιμα τῆς πρώτης ᾠδῆς τοῦ κανόνος, πλήρη θεολογικῶν ἐμπνεύσεων.

« Χριστὸς θεοῖ με σαρκούμενος. Χριστὸς με ἀνυψοῖ ταπεινούμενος. Χριστὸς ἀπαθῆ ἐργάζεται· πάσχων ὁ Ζωοδότης, φύσει σαρκός. Ὅθεν ἀναμέλω, χαριστήριον ᾠδὴν, ὅτι δεδόξασται. »

« Χριστὸς ὑψοῖ με σταυρούμενος. Χριστὸς συνανιστᾷ με

νεκρούμενος. Χριστός μοι ζωὴν χαρίζεται. Ὄθεν ἐν εὐφροσύνῃ χεῖρας κροτῶν, ἄδω τῷ Σωτῆρι, ἐπινίκιον ὠδὴν, ὅτι δεδόξασαι. »

Φέρω ἔτι τροπάρια τινὰ τοῦ κανόνος ἐκ τῶν διαφορῶν αὐτοῦ ὠδῶν, χάριν τῶν ἐπιθυμούντων νὰ γνωρίσωσι τὴν καλλονὴν αὐτῶν εὕρισκω ὁμως δυσκολίας περὶ τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν προτίμησιν, ἐπειδὴ τὸ ὕψος καὶ ἡ καλλονὴ πάντων εἰσὶν ἐξαίσιαι.

« Θεός μου ὑπάρχων, ἀγαθὲ, πεσόντα κατωκτείρησας, καὶ καταβῆναι πρὸς με ἠδύοκησας· ἀνύψωσάς με διὰ σταυρώσεως, τοῦ βοᾶν σοι, Ἅγιος ὁ ναὸς ὁ ἔμψυχος, τῆς ἀφράστου σου δόξης φιλόανθρωπε. »

« Τῷ ἐπὶ τῶν ὄμων, τὸ πλανώμενον πρόβατον ἄραντι, καὶ καθελόντι διὰ ξύλου, τὴν αὐτοῦ ἁμαρτίαν, Χριστῷ τῷ Θεῷ βοήσωμεν, Ὁ ἀνυψώσας τὸ κέρας ἡμῶν, Ἅγιος εἶ Κύριε. »

« Τίς οὗτος Σωτὴρ ὁ ἐξ Ἐδώμ ἀφικόμενος, στεφηφορῶν ἐξ ἀκανθῶν, πεφοινιγμένος τὴν στολὴν, ἐν ξύλῳ κρεμάμενος; Τοῦ Ἰσραὴλ ὑπάρχει οὗτος ὁ ἅγιος, εἰς σωτηρίαν ἡμῶν καὶ ἀνάπλασιν. »

« Ἴδετε λαὸς τῶν ἀπειθῶν, καὶ αἰσχύνθητε· ὅν ὡς κακοῦργον γὰρ ὑμεῖς, ἀναρτηθῆναι ἐν σταυρῷ, Πιλάτῳ ἠτήσασθε φρενοβλαβῶς, θανάτου λύσας τὴν δύναμιν, θεοπρεπῶς ἐξανέστη τοῦ μνήματός. »

« Χριστὸς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, φανεὶς Ἀρχιερεὺς ἡμῶν, τὴν ἁμαρτίαν διεσκέδασε· καὶ δείξας ξένην ὁδὸν, τῷ ἰδίῳ αἵματι, εἰς κρείττονα καὶ τελειοτέραν, εἰσέδραμε δὲ σκηνὴν, πρόδρομος ἡμῶν εἰς τὰ ἅγια. »

« Τὸν ποιμένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν καὶ Κύριον, Ἰουδαῖοι διὰ ξύλου σταυροῦ ἐθανάτωσαν· ἀλλ' αὐτὸς ὡς πρόβατα νεκροῦς, ἐν ἄδη τεθαμμένους, κράτους θανάτου ἐρρύσατο. »

« Ὁ πλοῦτος καὶ βάθος σοφίας Θεοῦ! τοὺς σοφοὺς ὁ δραστόμενος Κύριος, τῆς τούτων πανουργίας, ἐλυτρώσατο ἡμᾶς· παθῶν γὰρ ἐκουσίως σαρκὸς ἐξ ἀσθενείας, ἐξ ἰδίας ἰσχύος, ζωοποιὸς νεκρὸς ἐγήγερται. »

« Θεός ὢν ἐνοῦται σαρκὶ δι' ἡμᾶς, καὶ σταυροῦται, καὶ θνήσκει καὶ θάπτεται, καὶ αὐθις ἐξάνίσταται, καὶ ἄνεισι φαιδρῶς, σαρκὶ σὺν τῇ ἰδίᾳ Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα· μεθ' ἧς ἤξει καὶ σώσει, τοὺς εὐσεβῶς αὐτῷ λατρεύοντας. »

« Τῷ πταίσματι τοῦ Πρωτοπλάστου, Κύριε, δεινῶς ἐτραυματίσθημεν· τῷ δὲ μώλωπι ἰάθημεν τῷ σῶ, ᾧ ὑπὲρ ἡμῶν ἐτραυματίσθης Χριστέ. Σὺ γὰρ ἰσχύς τῶν ἀσθενούντων καὶ ἐπανόρθωσις. »

« Πίπτει πτερισθεὶς, Ἀδάμ καὶ συντρίβεται, ἐλπίδι ψευσθεὶς πάλαι θεώσεως· ἀλλ' ἀνίσταται, τῇ ἐνώσει τοῦ Λόγου Θεούμενος, καὶ πάθει τὴν ἀπάθειαν κομίζεται, θρόνῳ ὡς Υἱὸς δοξάζεται συνεδρεύων Πατρί τε καὶ Πνεύματι. »

Μετὰ τὴν ἔκτιν ὠδὴν ἀναγνώσκουσι τὸ κοινάκιον, καὶ τὸν οἶκον, ἧτοι σύνοψιν τῶν περιεχομένων ἐννοιῶν ἐν ὅλῳ τῷ κανόνι· τούτοις δ' ἐπονται αἱ λοιπαὶ τρεῖς ὠδαί, ἐν αἷς ἡ ψαλμωδία τῶν εἰρημῶν, μεμιγμένη μετὰ τῆς ἀναγνώσεως, προξενοῦσιν εἰς τὴν ἀκοὴν καὶ τὸν νοῦν ποικιλίαν εὐάρεστον.

« Ἐφριξε γῆ, ἀπεστράφη ἥλιος, καὶ συνεσκότασε τὸ φῶς, διεβράβη τὸ τοῦ ναοῦ θεῖον καταπέτασμα, πέτραι δὲ ἐσχίσθησαν, διὰ σταυροῦ γὰρ ἤρται ὁ δίκαιος, ὁ αἰνετὸς τῶν Πατέρων Θεός καὶ ὑπερένδοξος. »

« Πάλαι μὲν κατηράθη, τῷ τοῦ Ἄβελ φοινηθεῖσα αἵματι, ἀδελφοκτόνῳ γῆ χειρί. Θεορρύτῳ δέ σου αἵματι, εὐλογεῖτω βαντισθεῖσα, καὶ σκιρτῶσα βοάτῳ· ὁ τῶν Πατέρων Θεός εὐλογητὸς εἶ. »

« Ὁ βουλήσει πάντα ποιῶν, ὁ καὶ μετασκευάζων, ἐκτρέπων σκιάν θανάτου εἰς αἰώνιον ζωὴν, τῷ πάθει σου. Λόγε Θεοῦ, Σὲ ἀπαύστως πάντα τὰ ἔργα, ὡς Κύριον ὑμνοῦμεν, καὶ ὑπερυψοῦμεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. »

« Δεῦτε λαοὶ προσκυνήσωμεν τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἔστησαν ἄχραντοι πόδες· καὶ ἐν ξύλῳ θεῖαι Χριστοῦ παλάμαι ζωοποιαί,

ἐξετάθησαν εἰς πάντων σωτηρίαν βροτῶν· καὶ τάφον ζωῆς κυκλοῦντες, μέλψωμεν. Εὐλογοίτω ἡ κτίσις πᾶσα τὸν Κύριον, καὶ ὑπερυψούτω εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. »

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐννάτη ᾠδὴ τοῦ κανόνος ἀφιερῶθη τῇ Παναχράντῳ Παρθένῳ, διὰ τοῦτο ψάλλεται πρὸ ταύτης ἡ ἰδιαιτέρα ἐκείνη προσευχὴ, ἣν ἀπήγγειλεν ἡ Θεομήτωρ, ὅτε ἡ δικάια Ἐλισάβετ προσηγόρευεν αὐτὴν Μητέρα τοῦ Κυρίου.

« Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον, καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ Σωτῆρί μου. »

Ἄπαντα αὕτη ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐμπνευσθεῖσα προσευχὴ μετηνέχθη ἐκ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου εἰς τὴν ἑωθινὴν ἀκολουθίαν, μεταξὺ δ' ἐκάστου στίχου αὐτῆς ἡ Ἁγία Ἐκκλησία ἐγκωμιάζει μεγαλύνουσα τὴν Πανάχραντον Παρθένον.

« Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβείμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ, τὴν ἀδιαφθόρως Θεὸν Λόγον τεκοῦσαν, τὴν ὄντως Θεοτόκον σὲ μεγαλύνομεν. »

Μετὰ τοῦτο ἔπονται πάλιν τὰ τελευταῖα τροπάρια τῆς ἐννάτης ᾠδῆς τοῦ κανόνος, εἰς οὐδὲν ἐλαττούμενα τῶν προηγουμένων κατὰ τὴν καλλονὴν, διότι ἅπας οὗτος, ὡς μεγαλοπρεπές τι ὄλον, ὠραίζεται ὑπὸ τῆς δόξης τῆς ἀναστάσεως.

« Ἐὖ πῶς ὁ λαὸς ὁ ἄνομος, ὁ ἀπειθὴς καὶ πονηρὰ βουλευτάμενος, τὸν ἀλάστορα καὶ ἀσεβῆ ἐδικαίωσε, τὸν δὲ δίκαιον ξύλω κατέκρινε, τὸν Κύριον τῆς δόξης! ὃν ἐπαξίως μεγαλύνομεν. »

« Σῶτερ ὁ Ἄμνός ὁ ἄμωμος, ὁ τὴν τοῦ κόσμου ἁμαρτίαν ἀράμενος, σὲ δοξάζομεν τὸν ἀναστάντα τριήμερον, σὺν Πατρί τε καὶ τῷ Θεῷ σου Πνεύματι· καὶ Κύριον τῆς δόξης, θεολογοῦντες μεγαλύνομεν. »

« Δεδόξασται τῇ ἀπορρήτῳ δυνάμει σου ὁ σταυρός σου, Κύριε· σοῦ γὰρ τὸ ἀσθενές, ὑπὲρ δύναμιν πᾶσιν ἐδείχθη, δι' οὗ δυνατοὶ μὲν καταβέβληνται εἰς γῆν, καὶ πτωχοὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνακομίζονται. »

Μετὰ τὴν βραχεῖαν ἐκτενῆ, ἥτις περαίνει τὸν κανόνα, ἀναγινώσκονται ἢ ψάλλονται οἱ στίχοι τοῦ αἰνετηρίου ψαλμοῦ καὶ τελευταῖοι τοῦ ψαλτηρίου, μεμιγμένοι μετ' ἀναστασιμῶν στιχηρῶν, ἵνα διὰ τοῦ τῶν δύο διαθηκῶν αἴνου, ἀποτελειωθῇ ἡ ἐωθινή ἀκολουθία, ἀρξαμένη ὡσαύτως ἀπὸ τῶν ψαλμῶν.

« Αἰνεῖτε τὸν Θεὸν ἐν τοῖς Ἁγίοις αὐτοῦ, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν στερεώματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. »

« Ὁ σταυρὸν ὑπομείνας, καὶ τὸν θάνατον καταργήσας, καὶ ἀναστὰς ἐκ τῶν νεκρῶν, εἰρήνευσον ἡμῶν τὴν ζωὴν, Κύριε, ὡς μόνος παντοδύναμος. »

« Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐπὶ ταῖς δυναστείαις αὐτοῦ, αἰνεῖτε αὐτὸν κατὰ τὸ πλῆθος τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ. »

« Ὁ τὸν ἄδην σκυλεύσας, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀναστήσας τῇ Ἀναστάσει Σου Χριστέ, ἀξίωσον ἡμᾶς, ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ, ὑμνεῖν καὶ δοξάζειν σε. »

« Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτηρίῳ καὶ κιθάρᾳ. »

« Τὴν θεοπρεπῆ σου συγκατάβασιν δοξάζοντες, ὑμνοῦμέν Σε, Χριστέ. Ἐτέχθης ἐκ Παρθένου, καὶ ἀχώριστος ὑπῆρχες τῷ Πατρί· ἔπαθες ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἐκουσίως ὑπέμεινας σταυρὸν ἀνέστης ἐκ τοῦ τάφου, ὡς ἐκ παστάδος προελθὼν, ἵνα σώσης τὸν κόσμον, Κύριε δόξα σοι. »

« Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν χορδαῖς καὶ ὄργάνῳ. »

« Ὅτε προσηλώθης τῷ ξύλῳ τοῦ σταυροῦ, τότε ἐνεκρώθη τὸ κράτος τοῦ ἐχθροῦ· ἢ κτίσις ἐσαλεύθη τῷ φόβῳ σου, καὶ ὁ ἄδης ἐσκυλεύθη τῷ κράτει σου. Τοὺς νεκροὺς ἐκ τῶν τάφων ἀνέστησας, καὶ τῷ ληστῇ τὸν παράδεισον ἠνοιξας, Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν δόξα σοι. »

Μετὰ ταῦτα ἐκφωνεῖται ὀριαμβευτικῶς ὑπὸ τοῦ ἱερουργοῦντος τὸ « Δόξα σοι τῷ δεῖξαντι ἡμῖν τὸ φῶς· » σημαίνει δὲ

τοῦτο τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἡοῦς τῆς ἀναστασίμου ἡμέρας· καὶ τῷ ὄντι, κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ, καθὼς καὶ νῦν ἔτι, ἐν τισιν ἐρημικαῖς μοναῖς, ἡ παννύχιος ἀγρυπνία, κατὰ τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς λέξεως, ἀρχομένη μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, διαρκεῖ ὅλην τὴν νύκτα, μέχρι τῆς ἀνατολῆς αὐτοῦ.

Τίς δ' ἀγνοεῖ τὸν θαυμάσιον ὕμνον « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία, » ὃν οἱ Ἄγγελοι ἐκόμισαν ἐξ οὐρανοῦ τοῖς ἐν Βηθλεὲμ ποιμέσιν, οἱ δ' ἀνθρώποι ἐπὶ γῆς συνεπλήρωσαν τῇ προσθήκῃ μόνον τῶν ἱκετικῶν αὐτῶν ἐπικλήσεων πρὸς τὸν Ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν αἶροντα τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου; Καὶ πόσον αἱ ἐπικλήσεις αὗται κινουσι τὸν ἔλεον ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας!

« Ὑμνοῦμέν σε, εὐλογοῦμέν σε, προσκυνοῦμέν σε, δοξολογοῦμέν σε, εὐχαριστοῦμέν σοι διὰ τὴν μεγάλην σου δόξαν. Κύριε Βασιλεῦ, ἐπουράνιε Θεέ, Πάτερ Παντοκράτωρ, Κύριε Υἱὲ μονογενές, Ἰησοῦ Χριστέ, καὶ ἅγιον Πνεῦμα. Κύριε ὁ Θεός, ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ αἶρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου. Πρόσδεξαι τὴν δέησιν ἡμῶν, ὁ καθήμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς· ὅτι Σὺ εἶ μόνος Ἅγιος, σὺ εἶ μόνος Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Ἀμήν. »

Ὁ ὑψηλὸς οὗτος ὕμνος, ὁ ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς Ἀγγελικῆς δοξολογίας, περαίνεται ὡσαύτως εἰς τὴν ἄλλην ἐκείνην ἀγγελικὴν ψαλμωδίαν, τὴν ἀγγέλλουσαν ἡμῖν τὴν δόξαν τοῦ Τρισαγίου Θεοῦ.

« Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος ἰσχυρός, Ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς. » Ἐκφωνεῖται δ' οὗτος τρίς καὶ κατόπιν αὐτοῦ ψάλλεται ἔτι πρὸ τῆς διπλῆς ἐκτενοῦς τοῦ διακόνου τὸ ἀναστάσιμον τροπάριον « Σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ γέγονεν, ἄσωπεν τῷ ἀναστάντι ἐκ τάφου καὶ ἀρχηγῷ τῆς ζωῆς ἡμῶν »

καθελών γάρ τῷ θανάτῳ τὸν θάνατον, τὸ νίκος ἔδωκεν ἡμῶν, καὶ τὸ μέγα ἔλεος. »

Τότε γίνεται ἀπόλυσις ὑπὸ τοῦ ἱερουργουῦντος, καὶ οὕτω περαίνεται ἡ κυρίως ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ εἶχον τὴν εὐσεβῆ συνήθειαν νὰ ἀγιάζωσι διὰ τῆς προσευχῆς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης ἡμέρας, προστίθεται ἔτι τῷ ὄρθρῳ ἡ πρώτη ὥρα, συγκειμένη ἐκ τριῶν ψαλμῶν, ἐκ τροπαριῶν ἑορτασίμων καὶ τινῶν ἄλλων συνηθεστέρων προσευχῶν. Εἰς τὸ τέλος δὲ ὅλης τῆς ἱερᾶς Ἀκολουθίας ψάλλεται ὁ ἐπιρικός ὕμνος τῆς Θεοτόκου, « τῇ ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ, » τουτέστι τῇ νικῶσῃ ἄνωθεν πάντα πολέμιον, ἵνα αὕτη, ὡς ἀνύμφευτος Μήτηρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον, ἐλευθερώσῃ ἡμᾶς ἐκ παντοίων κινδύνων.

« Τῇ ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια, ὡς λυτρωθέντες τῶν δεινῶν, εὐχαριστήρια ἀναγράφομεν οἱ δοῦλοί σου Θεοτόκε· ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον, ἐκ παντοίων ἡμᾶς κινδύνων ἐλευθερώσον, ἵνα κράζωμεν, χαῖρε Νύμφη ἀνύμφευτε. »

Τοιαύτη εἶναι ἡ πορεία τῆς ἀναστασίμου παννυχίδος ἢ ἀγρυπνίας, τῆς προετοιμαζούσης ἡμᾶς ἵνα προὑπαντήσωμεν ἀξίως αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως καὶ τὴν θείαν αὐτῆς λειτουργίαν, καὶ διακαρτερήσωμεν ἐν τῇ προσευχῇ σώματι καὶ ψυχῇ προσηλωμένοι καὶ μὴ περισπώμενοι περὶ τὰ βιωτικὰ κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων.

Σκοπίμως ἄρα οἱ Ἅγιοι Πατέρες, γινώσκοντες τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, διέταξαν, ὅπως προετοιμαζώμεθα πάντες εἰς τὴν πνευματικὴν ἐόρτασιν τῆς ἀναστασίμου ἡμέρας, διὰ τῆς κατὰ τὴν παραμονὴν αὐτῆς παννυχίου ἀγρυπνίας, ἣτις ἀναβιβάζει τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν πρὸς Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. Καὶ πόσον ζημιοῦται ἡ ἡμετέρα ψυχὴ, ὅταν παραβλέπωμεν τὴν θείαν τυχὴν ἀκολουθίαν, μὴ δαπανῶντες δι' αὐτὴν ἀπὸ τῆς βερούσης ματαιότητος, οὐδὲ καὶ δύο βραχείας

ώρας τῆς ἑσπέρας, αἵτινες καταβυθίσουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν λήθην
τῶν προσκαίρων καὶ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν αἰώνιων! διότι ἡ ἀ-
κολουθία αὕτη νοερῶς εἰσάγει πάντας τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν
οὐράνιον βασιλείαν τοῦ σταυρωθέντος δι' ἡμᾶς καὶ ἀναστάντος
φιλανθρώπου Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ
δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.

~~Εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐπιστολῆς τῆς ἑσπέρας, αἵτινες καταβυθίσουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν λήθην τῶν προσκαίρων καὶ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν αἰώνιων! διότι ἡ ἀκολουθία αὕτη νοερῶς εἰσάγει πάντας τοὺς πιστοὺς εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν τοῦ σταυρωθέντος δι' ἡμᾶς καὶ ἀναστάντος φιλανθρώπου Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.~~

ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ.

«**Π**νέοκται τῆς θείας μετανοίας τὰ πρόθυρα, προσέλθωμεν προθύμως, ἀγνισθέντες τὰ σώματα, βρωμάτων καὶ παθῶν τὴν ἀποχὴν ποιοῦντες, ὡς ὑπήκοοι Χριστοῦ, τοῦ καλέσαντος τὸν κόσμον, εἰς βασιλείαν τὴν ἐπουράνιον, δεκάτας τοῦ παντός ἐνιαυτοῦ, προσφέροντες τῷ πάντων Βασιλεῖ, ὅπως καὶ τὴν Ἀνάστασιν Αὐτοῦ πόθῳ κατίδωμεν.» (Τριῶδ. σελ. 37.)

Οὕτω διδακτικῶς ἡ Ἁγία Ἐκκλησία προῦπαντᾶ εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, καὶ προσκαλεῖ ἡμᾶς, τοὺς κυλιομένους εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν βίον, ὅπως προσενέγκωμεν εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ τὸν ἀγνισμόν ἡμῶν τὸ δέκατον τοῦλάχιστον τοῦ ὅλου ἔτους, ὅπερ δαπανῶμεν ἀεννάως εἰς ματαίας φροντίδας· καὶ τοῦτο μάλιστα οὐχὶ δωρεάν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας καὶ ὑπὲρ τῆς μελλούσης ζωῆς. Ὅποια δὲ εἰς τοῦτο ἀπάντησις; πῶς παραδεχθήσεται ἡ πρόσκλησις αὕτη; — «*Πολλοὶ μὲν εἰσὶ κλητοί,*» κατὰ τὸ ῥῆμα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ παραβολῇ, «*ὀλιγοὶ δὲ ἐκλεκτοί.*» (Λουκ. ΙΔ', 16). Τινὲς μὲν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἀσθενείας, θέλουσι νὰ ἀπέχωσι τῆς νηστείας, ἥτις καθαρῶς ἐντέλλεται ὑπὸ τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐν τε τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ· ἄλλοι δὲ, δι' ἀντιστρόφου ἐρμηνείας αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ Εὐαγγελίου, ζητοῦσι νὰ δικιωθῶσιν ἐν τῷ μὴ ἐκπληροῦν τὴν περὶ νηστείας ἐντολήν.

Αἱ συνήθειαι αὐτῶν ἀντιρρήσεις συνίστανται εἰς τὸ ὅτι, κάλλιον εἶναι τὸ πράττειν καλὰ ἔργα ἢ τὸ νηστεύειν καὶ ἀμαρτάνειν, ὡσανεὶ αὐτοὶ μὲν ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τοῦ ἀμαρτάνειν, μὴ τηροῦντες τὴν νηστείαν, ἡ δὲ πλάστιγξ τῆς ἀμαρτίας ἐκλινε πρὸς τὸν νηστεύοντα. Λέγουσι προσέτι ὅτι, εἰ καὶ μνημονεύεται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἡ νηστεία, δὲν προσδιορίζεται ὁμῶς τὸ εἶδος τῆς τροφῆς, καὶ συμπεραίνουσιν ἐκ τούτου ὅτι δυνάμεθα νὰ μὴ φροντίζωμεν παντάπασι περὶ νηστείας. Τινὲς δὲ καὶ ἐμπαίζουσι σχεδὸν τὰ ῥήματα τοῦ Εὐαγγελίου, ὧν εὐρίσκουσιν αὐτοὶ, κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ τὸ συμφέρον αὐτοῖς, τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν δι' ἄγνοιαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ πρωτοτύπου κειμένου. Οὕτω π.χ. ἀναφέρονται οὗτοι εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου « *p̄n τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε* » (Α'. Κορ. Γ', 27), ἢ « *τὸ βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐ παριστασι τῷ Θεῷ* » (Α'. Κορ. Η', 8)· καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων τῶν ἐσφαλμένως ἐννοουμένων Ἀποστολικῶν ῥημάτων καὶ συμβουλῶν, ἀνοίγουσιν εὐρὺ στάδιον εἰς τὰς σαρκικὰς αὐτῶν ἡδονὰς, στηριζόμενοι τρόπον τινὰ ἐπὶ τῆς ἐντολῆς τοῦ θείου Παύλου. Δὲν εἶναι ἄράγε ὠφέλιμον διὰ τοὺς ἀπλοῦς μὲν, ἐπιθυμοῦντας δὲ νὰ γνωρίσωσι τὴν ἀληθεῖαν, νὰ ἐξηγήσωμεν τὰ κείμενα ταῦτα φέροντες αὐτὰ εἰς μέσον ὀλόκληρα, συνάμα δὲ νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅσα ἰδίως ἐντέλλονται ἡμῖν ἐν αὐτῇ περὶ νηστειῶν;

Ἀνοίξωμεν πρῶτον τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον καὶ ἴδωμεν τί ἐρρέθη ἐν αὐτῷ περὶ νηστείας. « *Ἰησοῦς δὲ Πνεύματος Ἁγίου πλήρης ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου· καὶ ἦγετο ἐν τῷ Πνεύματι εἰς τὴν ἔρημον, ἡμέρας τεσσαράκοντα πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις· καὶ συντελεσθεισῶν αὐτῶν ὕστερον ἐπεινάσεν* » (Λουκ. Δ', 1.2). Καὶ οὕτως, ἀμέσως μετὰ τὸ βάπτισμα, πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς θείας διδασχῆς αὐτοῦ, αὐτὸς ὁ Κύριος,

ἄγεται ὑπὸ τοῦ Πνεύματος εἰς τὴν ἔρημον, διὰ τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν. Ἐὰν δὲ ὁ Κύριος ἔλαβε μορφὴν ἀνθρώπου, ἵνα δώσῃ ἡμῖν ἐν πᾶσι καλὸν ὑπόδειγμα, τότε βεβαίως οὐκ ἄπο σκοποῦ, ἐν ἀρχῇ τοῦ Εὐαγγελίου, τίθησι τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν. Ἀλλὰ λέξουσι, μόνος ὁ Κύριος ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ αὐτὴν ἄνευ βρώσεως. Τοῦτο οὐδ' ἀπαιτεῖται ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ καὶ μνημονεύονται ἐκλεκτοὶ ἄνδρες ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ὡς ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἡλίας, οἵτινες προέλαβον αὐτὸν τὸν Κύριον τῇ ἰσχύϊ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν τῷ σταδίῳ τῆς τεσσαρακονθήμερου νηστείας· μνημονεύονται δὲ καὶ ἐν τῇ Ν. Διαθήκῃ ἄλλοι εὐηρεσθηκότες τῷ Θεῷ, οἵτινες, τῇ ἰσχύϊ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος, ἐγένοντο μιμηταὶ τοῦ Κυρίου ἐν τῇ ἐρήμῳ, διὰ τῆς ἀσιτίας καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς τεσσαρακοστῆς. Πολλάκις καὶ νῦν ἀπαντῶμεν ἀνθρώπους μεταξὺ τῶν ἐρημιτῶν, γευομένους μόνον ἄπαξ τῆς ἐβδομάδος τῇ Μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ· ἢ δ' Ἐκκλησία, συγκαταβαίνουσα τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν, ὡς ἔμπειρος πνευματικὸς ἰατρὸς, προσδιώρισεν ἡμῖν καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος καὶ τὸ μέτρον τῆς τροφῆς, ἀναποφεύκτου οὔσης πρὸς διατήρησιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἰατρεύσωμεν τὴν ψυχὴν ἡμῶν κατὰ τὰς σωτηρίους αὐτῆς ἐντολάς.

Ἀλλ' ἵνα ἴδωμεν καθαρῶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅτι ἡ ἐντολὴ τῆς νηστείας ὑπάρχει κοινὴ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν, εὐρίσκομεν ἐν αὐτῷ πολλάκις ἐπανειλημμένας περὶ ταύτης παραίνεσις αὐτοῦ τοῦ Κυρίου. Οὕτως, ἐν ἀρχῇ τῆς Εὐαγγελικῆς Διδασκαλίας, λέγων περὶ μακαριότητος, ὁδηγεῖ ἡμᾶς, τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ νηστεύωμεν ἄνευ ὑποκρίσεως. « *Ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε, ὡσπερ οἱ ὑποκριταί, σκυθρωποὶ· ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. Σὺ δὲ νηστεύων ἀλείψαι σου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσω-*

πόν σου νίψαι, ὅπως μὴ φαῖς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ Πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ » (Ματθ. ζ', 16—18).

Ὅτε δὲ μιᾶ τῶν ἡμερῶν ἠρώτησαν τὸν Κύριον· διατί οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν Φαρισαίων νηστεύουσιν, οἱ δὲ σοὶ μαθηταὶ οὐ νηστεύουσιν; οὗτος εἶπεν αὐτοῖς· « μὴ δύναται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι, νηστεύειν; ὅσον χρόνον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσι τὸν νυμφίον, οὐ δύναται νηστεύειν· ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις » (Μαρκ. Β', 18—20). Ἐρωτηθεὶς δ' ἄλλοτε ὁ Κύριος ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, ὅτε ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ παιδίου τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον· « διατί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; εἶπεν αὐτοῖς· « τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδερὶ δύναται ἐξελεῖν, εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ » (Μάρκ. Θ', 29). Δὲν εἶναι ἄρα τοῦτο μεγίστη μαρτυρία αὐτοῦ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἐξουσία κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων χαρίζεται μόνον ἐκείνοις, οἵτινες ἐνέκρωσαν τὴν σάρκα ἑαυτῶν διὰ προσευχῆς καὶ νηστείας, καὶ ἐγένοντο τὸ κατοικητήριον τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου; — Καὶ τίνα δ' ἐκάλεσε πανδήμως ὁ Κύριος Ἰησοῦς μείζονα ἐν γεννητοῖς γυναικῶν; (Λουκ. Ζ', 28). — Οὐχὶ τὸν Πρόδρομον Αὐτοῦ, Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, ὅστις διῆγεν ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, « ἐσθίων ἀκρίδας καὶ μέλι ἀγρίον; » (Μάρκ. Α' 6).

Οἱ δὲ θέλοντες « νὰ δικαιωθῶσι Φαρισαϊκῶς » φροντίζουσι πῶς νὰ εὔρωσι καὶ ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Κυρίου ῥῆμά τι, φαινόμενον ὅτι συνηγορεῖ ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ὡς τοιοῦτον εὐρίσκουσι τόδε, « οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος, τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον » (Ματθ. ΙΕ', 11) εἰ καὶ ὁ Κύριος ἐξηγεῖ καθα-

ρώτατα τὴν σημασίαν τῶν ῥημάτων τούτων. Ἡ αἰτία δι' ἣν ταῦτα ἐλέχθησαν, ἐκτίθεται ἐκτενέστερον ἐν τῷ Εὐαγγελιστῇ Μάρκῳ, καὶ ἐνταῦθα δύναται τις νὰ ἴδῃ καθαρῶς, μετὰ πόσης αὐθαιρεσίας φέρουσιν αὐτὰ εἰς δικαιολογίαν ἑαυτῶν οἱ παραβάται τῆς νηστείας, εἰ καὶ μηδ' ὅλως εἰς ταύτην ἀναφερόμενα. « Οἱ Φαρισαῖοι, ἰδόντες τινὰς τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου κοιναῖς χερσὶ (τουτέστιν ἀνίπτους) ἐσθίοντας ἄρτους, ἐμέμψαντο. Οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίφονται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων. Καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐπανελθόντες ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι· καὶ ἄλλα πολλά ἐστὶν ἃ παρέλαβον κρατεῖν, ὡς βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν καὶ χαλκίων καὶ κλινῶν » (Μάρκ' 2—5). Ἐνεκα τῆς κατακρίσεως ταύτης τῶν Φαρισαίων, ὁ Κύριος ὑπέμνησε τοὺς Γραμματεῖς τῶν λόγων τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου περὶ τῶν ὑποκριτῶν, οἵτινες τοῖς χεῖλεσι μόνον τιμῶσι τὸν Θεὸν, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' αὐτοῦ. Ἀφίνοντες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, κρατοῦσι τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτηρίων καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλά ποιοῦσι. Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι, διότι εἰσπορεύεται εἰς τὴν κοιλίαν καὶ ἐκπορεύεται, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἔσωθεν ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἐπειδὴ ἐκ τῶν ἔσωθεν ἐκπορεύονται πάντες οἱ κακοὶ διαλογισμοὶ καὶ πᾶν κακὸν καὶ πονηρόν.

Ἐνταῦθα, ὡς φαίνεται, οὐδεμία λέξις ὑπάρχει περὶ νηστείας, καὶ οὐδεμία ἄδεια τοῦ καταλύσαι αὐτήν, διότι ὁ Κύριος ὡς ποιητῆς τοῦ νόμου, οὐκ ἤλθε καταλύσαι αὐτὸν, ἀλλὰ πληρῶσαι μέχρι κεραίας (Ματθ. Ε', 17—18).

Πόθεν λοιπὸν ἠδυνήθησαν νὰ ἀρυσθῶσι τοσοῦτον ἐσφαλμένην ἐφαρμογὴν τῶν λόγων τοῦ Κυρίου, ἐν ᾧ μάλιστα καὶ ἐν

τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἡ κατάλυσις τῆς νηστείας θεωρεῖται ὡς παρακοὴ τῆς ἐντολῆς, οὐχὶ ὡς κοίνωσις, ἥτοι μόλυσμα τοῦ ἀνθρώπου ;—Ἰδοὺ πόσον αὐθαιρέτως μεταχειρίζονται ὑπὲρ ἑαυτῶν τὰ κείμενα τοῦ Εὐαγγελίου οἱ μὴ κατανοοῦντες ἴσως ταῦτα ὀρθῶς, καὶ οἱ μηδένα λόγον διδόντες ἑαυτοῖς περὶ τῆς ἐννοίας τούτων.

Πρὶν δ' ἢ ἐξετάσωμεν ὅσα ἐκήρυξαν ἡμῖν οἱ Ἀπόστολοι ἐν ταῖς Θεοπνεύστοις ἐπιστολαῖς περὶ τῆς νηστείας, ἴδωμεν ἐν τῇ βίβλῳ τῶν πράξεων πῶς ἐτήρουν αὐτοὶ οὗτοι τὴν ἐντολὴν ταύτην, ἣν παρέλαβον παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτῶν Διδασκάλου, οὐ μόνον διὰ λόγου, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργου· διότι ὁ Κύριος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, « ἤρξατο ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν » (Πράξ. Α', 1). Βλέπομεν, ὅτι πάντες οἱ Ἀπόστολοι ὁμοψύχως διέμενον ἐν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου· ὅπου δὲ ὁ μυστικὸς δεῖπνος τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖ καὶ ἡ ἐγκράτεια. Ὡς μαρτυρία δὲ περὶ τοῦ ὅτι ἡ κοινὴ αὐτῶν προσευχὴ ἐγένετο πάντοτε σὺν νηστείᾳ, ἔστω τὸ παράδειγμα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας. « Λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ Κυρίῳ καὶ νηστειουσάντων, εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· ἀφορίσατε δέ μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς. Τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι, καὶ ἐπιθέοντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἀπέλυσαν (Πράξ. ΙΓ', 2).

Καὶ ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, ὅτε ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἡ μυστηριώδης ἐκείνη ἕκστασις περὶ τῆς προσελεύσεως τῶν ἐθνικῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἴστατο ἐν προσευχῇ, μὴ γευσάμενος τροφῆς μέχρι τῆς ἕκτης ὥρας (Πράξ. Ι', 9). Οὕτως, ἕκαστον μέγα συμβάν καὶ προσευχῇ ἐσημαίνετο πάντοτε ὑπὸ τῆς νηστείας ἐν τῇ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως καὶ ὅτι ὁ πρῶτος ἐθνικὸς ὁ ἐπι-

στρέψας πρὸς Κύριον, ὁ Ῥωμαῖος ἑκατοντάρχης Κορνήλιος, δι' οὗ ἠνεψύχθη ἡ θύρα καὶ εἰς πάντας τοὺς ἄλλους ἔθνικοὺς, δι' ἐλεημοσύνης, διὰ προσευχῆς καὶ διὰ νηστείας ἀπήλαυσαν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὸν Κορνήλιον ἐφάνη Ἄγγελος καὶ εἶπε τοὺς παραμυθητικούς ἐκείνους λόγους, ὅτι δηλαδὴ ἡ προσευχὴ καὶ αἱ ἐλεημοσύναι αὐτοῦ ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ παρήγγειλεν αὐτῷ νὰ προσκαλέσῃ Σίμωνα τὸν ἐπικαλούμενον Πέτρον, ἵνα ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ λόγους σωτηρίους· καὶ ὅτε ὁ Ἀπόστολος, εἰσελθὼν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἑκατοντάρχου, ἠρώτησε, τίνι λόγῳ μετεπέμψασθέ με ;— ὁ Κορνήλιος ἔφη· « ἀπὸ τετάρτης ἡμέρας μέχρι ταύτης τῆς ὥρας ἤμην νηστεύων, καὶ τῆν ἑννάτην ὥραν προσευχόμενος ἐν τῷ οἴκῳ μου· καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ἔστι ἐνώπιόν μου ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ· καὶ φησὶ· Κορνήλιε, εἰσηκούσθη σου ἡ προσευχὴ, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἐμνήσθησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Πέμψον οὖν εἰς Ἰόππην, καὶ μετακάλεσαι Σίμωνα, ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος· ὃς παραγενόμενος λαλήσει σοι » (Πράξ. Ἰ. 30—32).

Δὲν εἶναι ἄρα παράδοξον τῷ ὄντι, ὅτι Χριστιανοὶ τινες εὐρίσκουσιν ὅλως περιττὴν τὴν νηστείαν, δι' ἧ καὶ ἀφῆρσαν αὐτὴν ἐντελῶς ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων αὐτῶν, ὡς ἀνθρώπινόν τι χρῆμα δῆθεν, ἐν ᾧ ἐλέπομεν ἐν ταῖς βίβλοις τῆς Θείας Γραφῆς, ὅτι αὕτη, ὡς ἰσχυρὸς βοηθὸς τῆς προσευχῆς, ἐχρησίμευσε καὶ τοῖς ἔθνικοις εἰς σωτηρίαν;— Ὁ Κορνήλιος ὑποβεβλημένος, ὡς ἑκατοντάρχης Ῥωμαῖος, εἰς αὐστηρὰν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ μὴ ὂν ἀργόςτις ἄνθρωπος, ἐνήστευεν οἰκειοθελῶς μέχρι τῆς ἑννάτης ὥρας τῆς ἡμέρας, τουτέστι μέχρι τῆς τρίτης μετὰ μεσημβρίαν, ἥτοι ἐσπερινῆς ὥρας, κατὰ τὸν καθ' ἡμᾶς ὑπολογισμὸν τοῦ χρόνου, καὶ τότε ἐπὶ τῆς προσευχῆς, δι' ἧς ἐνέκρου τὴν ἑαυτοῦ σάρκα, ἐφανερῶθη αὐτῷ ἄυλος Ἄγγελος καὶ εἶπε τοὺς ἀνωτέρω σω-

τηρίους λόγους. Ἐὰν δὲ εἴπωσιν οὗτοι, ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ νηστεία συνίστατο ἰδίως εἰς τελείαν ἀποχὴν τροφῆς μέχρι ἐσπέρας, καὶ οὐχὶ εἰς προσδιορισμὸν εἴδους τροφῆς, (ὅστις ὅμως, κατὰ τὴν διατύπωσιν τῆς Ἐκκλησίας, συνδέεται ἐπίσης μετὰ τῆς τελείας ἀποχῆς, μέχρι οὗ πρὸς τὰ τρία τέταρτα τῆς ἡμέρας, ἐνίοτε δὲ καὶ μέχρι ἐσπέρας) τότε ἐρωτήσωμεν τοὺς ἀπορρίπτοντας τὴν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικὴν ταύτην διατύπωσιν· τηροῦσι καὶ τὸ Ἀποστολικὸν παράδειγμα τῆς ἀσιτίας μέχρι ἐσπέρας; — Ἐὰν δ' οὐχὶ, εἰπάτωσαν τότε τίς ἔλυσεν αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ταύτης τάξεως; Θέντες δὲ τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας, ὁμολογησάτωσαν αὐτοὶ οὗτοι ἂν, μὴ βλέποντες εὐμενῶς τοὺς μᾶλλον ὑποτασσομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ, φέρονται δικαίως ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κριτηρίου τῆς ἰδίας συνειδήσεως;

Νῦν δὲ ἐξετάσωμεν καὶ τοὺς λόγους, τοὺς ἐν ταῖς Ἀποστολικαῖς ἐπιστολαῖς περὶ τοῦ προκειμένου. Ἄπαν σχεδὸν τὸ ἸΔ' κεφάλαιον τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου διαλαμβάνει περὶ τῆς τροφῆς· ἀλλ' αὐτὸ οὐδαμῶς ἀναφέρεται εἰς τὴν Χριστιανικὴν νηστείαν, εἰ καὶ φρονοῦσι νὰ στηριχθῶσιν ἐπ' αὐτοῦ οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ καταλύσωσιν αὐτήν. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγων ἡμῖν πρῶτον « καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιήσθε εἰς ἐπιθυμίας » ἐπιφέρει. « *Τὸν δὲ ἀσθεροῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε, μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν· ὃς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχαρα ἐσθίει. Ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθερείτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων, τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω.* » (Ῥωμ. ἸΔ', 1.2.3).

Ἰνα δ' ἐννοήσωμεν εἰς τί ἀναφέρονται οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Παύλου, προσδράμωμεν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἐξηγοῦντος τὴν ἀληθῆ ἐννοιαν αὐτῶν καὶ

λέγοντος. (α) «Οἶδα ὅτι πολλοῖς ἄπορον τὸ εἰρημένον. Διὸ πρότερον ἀναγκαῖον εἶπεν τοῦ χωρίου τούτου παντὸς τὴν ὑπόθεσιν, καὶ τί βουλόμενος διορθῶσαι (ὁ Ἀπόστολος) ταῦτα γράφει· τί τοίνυν βούλεται διορθοῦν; Ἦσαν πολλοὶ τῶν ἐξ Ἰουδαίων πεπιστευκότων, οἳ τῇ τοῦ νόμου κατεχόμενοι συνειδήσει καὶ μετὰ τὴν πίστιν τῶν βρωμάτων ἐφύλαττον ἔτι τὴν παρατήρησιν, οὕτω θαρρόυντες τέλειον ἀποστῆναι τοῦ νόμου· εἶτα, ὥστε μὴ γενέσθαι εὐφώρατοι τῶν χοιρίων ἀπεχόμενοι μόνον, πάντων ἐξῆς ἀπείχοντο τῶν κρεῶν, καὶ λάχανα ἤσθιον μόνον, ἵνα νηστεία μᾶλλον εἶναι δοκῇ τὸ γεγόμενον, ἀλλὰ μὴ νόμου παρατήρησις (Ἰουδαϊκῆ)· ἕτεροι πάλιν ἦσαν τελειότεροι. (ἐν τῇ πίστει) οὐδὲ ἐν τοιοῦτον παρατηροῦντες, οἳ τούτοις τοῖς παρατηροῦσι φορτικοὶ καὶ ἐπαχθεῖς ἐγίνοντο, ὀνειδίζοντες, ἐγκαλοῦντες, εἰς ἀθυμίαν ἐμβάλλοντες. Δεδοικῶς τοίνυν ὁ μακάριος Παῦλος μὴ μικρὸν κατορθῶσαι βουλόμενοι, τὸ πᾶν ἀνατρέψωσι, καὶ θέλοντες εἰς τὴν τῶν βρωμάτων αὐτοῦς ἀδιαφορίαν ἀγαγεῖν, καὶ τῆς πίστεως αὐτοῦς ἐκπεσεῖν παρασκευάσωσι, καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ τοῦ προσήκοντος τὸ πᾶν ἐπανορθῶσαι σπεύδοντες, περὶ τὰ καίρια ζημίαν ἐργάσωνται, ἀπὸ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας αὐτοῦς παρασαλεύοντες τῷ συνεχῶς ἐπιτιμᾶν, καὶ ἐν ἑκατέροις μείνωσιν ἀδιόρθωτοι· ὅρα πόση κέχρηται συνέσει (ὁ Ἀπόστολος) καὶ πῶς ἑκατέρων ἐπιμελεῖται τῶν μερῶν μετὰ συνήθους αὐτῷ σοφίας.

Ἄλλ' εἰ καὶ αἱ Ἀποστολικαὶ συμβουλαὶ ἀνεφέροντο πρὸς τοὺς τηροῦντας ἔτι τὴν Ἰουδαϊκὴν νηστείαν, καὶ οὐχὶ τὴν Χριστιανικὴν, δυνάμεθα ὁμῶς νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τούτων ὠφελίμους ὁδηγίας καὶ διὰ τοὺς Χριστιανούς, τοὺς συγχω-

(α) Χρυσοστόμου ὁμιλίαι ΚΕ ἐπὶ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς Tom. IX. σελ. 701 ἰκδ. Περσίων.

ροῦντας ἑαυτοῖς τὸ λύειν τὰς περὶ νηστειῶν ἐντολὰς τῆς Ἐκκλησίας πρὸς μέγα σκάνδαλον τῆς ἀσθενοῦς αὐτῶν ἀδελφότητος. « *Εἰ δὲ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκ ἔτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς. Μὴ τῷ βρώματι σου ἐκεῖνον ἀπόλλυε, ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανε. Μὴ ἕνεκεν βρώματος κατάλλυε τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ· πάντα μὲν καθαρὰ· ἀλλὰ κακὸν τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθιόντι. Καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα, μηδὲ πιεῖν οἶνον, μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει ἢ σκανδαλλίζεται ἢ ἀσθενεῖ » (Ῥωμ. ΙΔ', 15. 20. 21).*

Πόσον εἰσὶ σοφοὶ καὶ προβλεπτικοὶ οἱ λόγοι τοῦ Ἀποστόλου! Πολλάκις ἄνθρωποι ἀπλοῖ, βλέποντες ἄλλους ἀνωτέρους ἑαυτῶν καὶ πεπαιδευμένους, καταλύοντας τὰς ἐντολὰς τῆς Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ νομίζουσιν αὐτὰς ἐλαχίστας, ἀκολουθοῦσι τῷ κακῷ τούτῳ παραδείγματι καὶ καταλύουσι καὶ οὗτοι ἄλλας μεζίζονας καὶ πολλοῦ λόγου ἀξίας, μὴ διακρίνοντες τὸ μικρὸν ἀπὸ τοῦ μεγάλου, διότι ἡ πρώτη παρακοὴ ἀνοίγει αὐτοῖς τὴν θύραν πρὸς πάντα τὰ βαρέα ἁμαρτήματα.

Ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ εὐρίσκονται δύο γνωστὰ ῥήματα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, εἰς ἃ ἀγαπῶσι νὰ ἀναφέρωνται οἱ καταλύοντες τὴν νηστείαν, πρὸς δικαιολογίαν αὐτῶν· « *βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐκ ἐστὶν τῷ Θεῷ* » (Α', Κορ. Ι', 27)· καὶ « *πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε* » (Α'. Κορ. Η', 8)· ἀλλὰ ταῦτα τοσοῦτον καθαρῶς ἐξηγοῦνται διὰ τῶν προηγουμένων καὶ ἐπομένων λόγων τοῦ Ἀποστόλου, ὡς ἀναφερόμενα ἰδίως εἰς τὰ εἰδωλόθυτα, ὥστε ἀρκεῖ νὰ παρατεθῇ ἐνταῦθα ὀλόκληρον τὸ κείμενον, ἵνα πεισθῇ πᾶς τις, ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθῶσιν εἰς τὴν ἐντολὴν περὶ νηστείας. Τὸ Η' κεφάλαιον ἀρχεται διὰ τῶν ἐξῆς· « *Περὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων, οἶδαμεν ὅτι πάντες γινώσκουσιν ἔχομεν, ἢ γινώσκουσιν φυσιοῖ, ἢ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ.* » — (Αὐτόθι Η', 1.) « *Περὶ τῆς ἐρώσεως οὖν τῶν εἰδωλοθύτων, οἵ-*

δαμεν ὅτι οὐδὲν εἰδῶλον ἐν κόσμῳ καὶ ὅτι οὐδεὶς Θεὸς ἕτερος εἰμὴ Εἷς.» (Η, 7). « ἄλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἢ γινῶσις· τινὲς δὲ τῆ συνειδήσει τοῦ εἰδώλου ἕως ἄρτι, ὡς εἰδωλόθυτον ἐσθίουσι, καὶ ἡ συνειδήσις αὐτῶν ἀσθενὴς οὔσα μολύνεται. Βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ Θεῷ· οὔτε γὰρ, ἐὰν φάγωμεν περισσεύομεν, οὔτε, ἐὰν μὴ φάγωμεν, ὑστερούμεθα. Βλέπετε δὲ μήπως ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη πρόσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενούσιν. Ἐὰν γὰρ τίς ἴδῃ σὲ τὸν ἔχοντα γινῶσιν, ἐν εἰδωλείῳ κατακείμενον, οὐχὶ ἡ συνειδήσις αὐτοῦ ἀσθενοῦς ὄντος οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν; Καὶ ἀπόλλυται ὁ ἀσθενῶν ἀδελφὸς ἐπὶ τῆ σῆ γνώσει, δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανε. Οὕτω δὲ ἀμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφούς, καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνειδήσιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χριστὸν ἀμαρτάνετε. Διόπερ, εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω » (Α΄ Κορ. Η', 7—13).

Καὶ ἐνταῦθα πάλιν εἰ καὶ τὸ λεχθὲν ἀναφέρεται εἰς τὰ κρέα τῶν εἰδωλοθύτων, ὑπάρχει ὁμοίως ἡ συμβουλή τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης περὶ τοῦ μὴ σκανδαλίσαι τὴν συνειδήσιν τοῦ ἀδελφοῦ διὰ τῶν βρωμάτων· τοῦτο δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπιφελῶς πρὸς ἐκείνους, οἵτινες ἐσθίουσι κρέα κατὰ τὰς ἡμέρας, ὅσαι εἰσὶν ὠρισμέναι παρὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς νηστείαν, ἐπειδὴ διὰ τούτου, οὐχ ἤττον ἢ διὰ τῶν εἰδωλοθύτων σκανδαλίζεται ἡ συνειδήσις τῶν ἀσθενῶν ἀδελφῶν, οἵτινες εἰσὶν εἰθισμένοι ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων νὰ ὑπακούωσι τῆ μητρὶ αὐτῶν Ἐκκλησίᾳ.

Ὁ Ἀπόστολος, ὁμιλῶν κατωτέρω ἐν τῷ Ι' κεφαλαίῳ περὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου, λέγει τάδε· « Οὐ δύνασθε ποτήριον Κυρίου πίνειν καὶ ποτήριον δαιμονίων· οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν, καὶ τραπέζης δαιμονίων. Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ. Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ

ἐτέρου (ἕκαστος). Πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν. Τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Εἰ δέ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων, καὶ θέλετε πορεύεσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν » (Α΄, Κορ. Ι΄, 21—27).

Ἔχει λοιπὸν τοῦτο σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν νηστείαν;—ὁ Ἀπόστολος λέγει· ἐάν τις ἐκ τῶν ἀπίστων προσκαλέσῃ ὑμᾶς, τότε τὸ παρατιθέμενον ἐσθίετε, καὶ οὐχὶ ἐάν τις τῶν πιστῶν προσφέρῃ ὑμῖν, ἵνα καταλύσῃτε τὴν ἐντολὴν τῆς νηστείας. Πολλὰ συνετὴ εἶναι ἡ Ἀποστολικὴ συμβουλή· οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ, διασκορπισθέντες εἰς τὴν οἰκουμένην πρὸς κήρυξιν τοῦ θείου λόγου, εὐρίσκοντο ἀπαύστως μεταξὺ ἐθνικῶν· ἄρα δὲν ἠδύναντο νὰ τηρήσωσι πάσας τὰς διατυπώσεις τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ἄσπερ ὅμως αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος ἐτήρει, ὧν εἰς Ἱεροσόλυμα, ὡς φαίνεται τοῦτο ἐκ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων (Πράξ. ΚΑ΄, 26). Τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ἦν δυνατὸν νὰ πάθῃ ἕνεκα τοῦ ἀκοινωνήτου τῶν Χριστιανῶν πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς, διὸ καὶ συνεχωρήθη αὐτοῖς τὸ μὴ προσέχειν εἰς τὴν διαφορὰν τῶν βρωμάτων, ἀλλ' ἐσθίειν πᾶν τὸ παρατιθέμενον μόνον ἐν τοῖς οἴκοις τῶν ἀπίστων, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τοῖς τῶν πιστῶν. Καὶ ἐνταῦθα πάλιν προσετέθη ἡ συμβουλή τῆς ἀγάπης· « ἀλλ' ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ τοῦτο εἰδωλόθυτόν ἐστι, μὴ ἐσθίετε, δι' ἐκεῖνον τὸν μνηύσαντα, καὶ τὴν συνείδησιν· (τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς ») (Α΄. Κορ. Ι΄, 28).

Ἄλλ' ὁ Ἀπόστολος οὗτος μαρτυρεῖ καὶ περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι πολλάκις ἦν ἐν νηστεία (Β΄. Κορ. ΙΒ΄, 27). Ἡμεῖς δὲ οἱ πιστοὶ, μὴ μεριμνῶντες περὶ τοῦ σκανδάλου τῶν μικροτέρων ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν ἡμῶν, εὐρίσκομεν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης, προφάσεις μηδαιμινὰς, κυρίως πρὸς εὐχαρίστησιν τῆς

σαρκὸς ἡμῶν, καταλύομεν τὴν νηστείαν, καὶ, ἵνα κρύψωμεν ἑαυτοὺς ὡς ὑπὸ ἀσπίδα, προβάλλομεν τοὺς κακῶς ἐννοουμένους λόγους τοῦ Ἀποστόλου « πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε ».

Μέχρι τίνος δὲ ἦν σεβαστὴ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ ἐντολὴ τῆς νηστείας μαρτυροῦσιν οἱ γνωστοὶ κανόνες, οἱ καλούμενοι Ἀποστολικοὶ, ἐπειδὴ τῷ ὄντι διεφυλάχθησαν μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν πλησιαιτέρων ὀπαδῶν αὐτῶν, τῶν Ἀποστολικῶν ἀνδρῶν. Καθαρῶς ὀρίζεται ἐν αὐτοῖς ἡ τῆς τεσσαρακοστῆς νηστεία, ὡσπερ καὶ ἡ τῆς τετράδος καὶ τῆς παρασκευῆς εἰς μνήμην τῆς παραδόσεως καὶ τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου.

Κανὼν ΞΘ'. « Εἴτις Ἐπίσκοπος, ἢ Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος, ἢ Ὑποδιάκονος, ἢ Ἀναγνώστης, ἢ Ψάλτης, τὴν Ἀγίαν Τεσσαρακοστὴν πρὸ τοῦ Πάσχα οὐ νηστεύει, ἢ Τετράδα ἢ Παρασκευὴν, καθαιρείσθω. Ἐκτὸς εἰμὴ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδίζοιτο. Ἐὰν δὲ λαϊκὸς ἢ, ἀφορίζεσθω. »

Εἶπομεν ἤδη, ὅτι οἱ μὴ ἀγαπῶντες τὴν νηστείαν δικαιολογοῦνται διὰ τοῦ ὅτι, ἡ ἐπὶ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων γινομένη ἦν διάφορος τῆς ἐπὶ τῶν ἡμετέρων. Ἀλλὰ τίς ἀπέδειξεν ὅτι ἡ Ἀποστολικὴ νηστεία περιορίζετο μόνον εἰς τὸν χρόνον τοῦ ἐσθίειν, καὶ οὐχὶ εἰς τὸ εἶδος ἢ εἰς τὸ ποιὸν τῆς τροφῆς; Ἐὰν δὲ τις, νηστεύων μέχρις ἐσπέρας, ἐκάθητο τότε εἰς τράπεζαν ἀφθονοῦσαν κρεάτων καὶ ἄλλων ἐδεσμάτων ἡδέων καὶ λιπαρῶν, δὲν ἤθελεν ἀκούσει τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως, λεγούσης αὐτῷ, ὅτι ἐμπαίζει τὴν νηστείαν; Πρέπει ἄραγε νὰ φρονῶμεν τοιαῦτα περὶ τῶν χριστιανῶν τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων;—Τέλος πάντων ὅσοι ἐκ τῶν ἡμετέρων δὲν ἀγαπῶσι τὴν νηστείαν, ἅς ἀποφασίσωσι τοῦλάχιστον νὰ νηστεύσωσιν ἀποστολικῶς, ἤτοι νὰ ἐγκρατεύωνται τροφῆς μέχρις ἐσπέρας, ἢ ποσῶς νὰ μὴ ἐσθίωσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ οὔτε τοῦτο ποιοῦσιν, ἔχουσιν ἄραγε τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπορρίπτειν,

οὐχὶ τὴν αὐστηρότητα, ἀλλὰ τὴν συγκατάβασιν, ἣν δεικνύει πρὸς ἡμᾶς ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ προσδιορισμῷ τοῦ εἶδους τῆς τροφῆς ἐν καιρῷ τῆς νηστείας διάτε τὸ ὁμοιόμορφον καὶ διὰ τὴν τάξιν, ἵνα δύνωνται καὶ οἱ ἀσθενεῖς νὰ ἀκολουθῶσι τοῖς δυνατωτέροις ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῆς ἐντολῆς ταύτης; Καὶ ὅμως εἶναι λυπηρὸν νὰ βλέπη τις τὴν ἀποστασίαν ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, πολλῷ σπουδαιοτέρας οὔσης ἢ ὅσον νομίζουσιν αὐτὴν οἱ περιφρονοῦντες τοὺς ἐξωτερικοὺς αὐτῆς τύπους· διότι πᾶσα καλῶς ἔχουσα κοινωνία, ἐκκλησιαστικὴ τε καὶ πολιτικὴ, ἵνα μὴ καταστραφῇ, πρέπει ἀφεύκτως νὰ ὑποτάσσεται εἰς ἐξωτερικὴν τινὰ τάξιν, φυλαττομένην αὐστηρότατα.

Λάβωμεν εἰς παράδειγμα ἕν ἐκπαιδευτήριον. Ἐν τούτῳ εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ μὴ ὑπάρχωσι προσδιορισμένοι οὐ μόνον αἱ ὥραι τῆς ἐνασχολήσεως καὶ ἀναπαύσεως, ἀλλὰ καὶ αἱ τοῦ τρώγειν, πρὸς δὲ καὶ τὸ εἶδος τῆς τροφῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁμοιόμορφον; — Ἄλλως ἦν ἀδύνατον νὰ καταστρωθῇ ὑπολογισμὸς καὶ τοῦ χρόνου καὶ τῶν χρημάτων. — Ἐν δὲ τῇ στρατιωτικῇ παρατάξει, δὲν φαίνονται ἄραγε παράδοξοι εἰς τὸν ἀπλοῦν ἄνθρωπον πάντες οἱ ἐλιγμοὶ καὶ τὰ προστάγματα; — καὶ ὅμως, ἐὰν ταῦτα δὲν ἐξεπληροῦντο κατὰ γράμμα, ἀδύνατον ἦν νὰ κινηθῇ ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ τὸ σύνταγμα· ἐκτὸς δὲ τούτου, ἐὰν μὴ ἐτηρεῖτο καὶ αὐστηροτάτη ὑπακοὴ εἰς πάντα τὰ τῶν ἀρχηγῶν προστάγματα, μηδ' αὐτῶν τῶν ἐλαχίστων ἐξαιρουμένων, ἅπας ὁ στρατὸς μετετρέπετο εἰς ὀμιλὸν τινὰ ἄτακτον καὶ ἀνίκανον νὰ ἀντικρούσῃ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἐχθροῦ. — Αὐτὸ τοῦτο δυνάμεθα εἰπεῖν καὶ περὶ τοῦ στρατοῦ τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ὀφείλει νὰ διατελῇ πάντοτε ὑποτασσόμενος εἰς τοὺς ποιμένας αὐτοῦ καὶ ἐκπληρῶν αὐστηρῶς πᾶσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐντολάς, ἵνα ἀντέχη κατὰ πάσης προσβολῆς τοῦ ἐπικινδύνου ἐχθροῦ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἐξ οὗ ἀ-

παύστως προφυλάττει ἡμᾶς ἡ Ἐκκλησία. Ἐὰν δὲ πάλιν ἀσθενεῖς ὄντες ὑπακούωμεν αὐστηρῶς εἰς τὰς διατάξεις τῶν τοῦ σώματος ἰατρῶν, ὅταν συμβουλευσῶσιν ἡμᾶς νὰ ἀπέχωμεν οὐ μόνον ἀπὸ τῶν ἀπαγορευομένων τροφῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πάσης καταχρήσεως τῶν ἐπιτρεπομένων, καὶ τοῦτο πρὸς μείζονα ἐπιτυχίαν τῶν λαμβανομένων φαρμάκων, πρέπει νὰ μὴ ὑπακούωμεν εἰς τοὺς ἐμπείρους πνευματικούς ἰατροὺς, οἵτινες σὺν τῇ νηστείᾳ ἐνετείλαντο καὶ τὸν τρόπον αὐτῆς;

Μάτην ἄρα ἀνθρωποὶ τινες, μὴ θέλοντες νὰ ὁμολογήσωσι τὴν μικροψυχίαν αὐτῶν, φροντίζουσι νὰ δικαιολογηθῶσι δι' ὑποθετικῆς μηδαμινότητος τῶν τοιούτων θεσμῶν, καὶ μάλιστα διὰ τῶν λόγων τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Καὶ ὅμως ἐν κεφαλίδι ταύτης, καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς Βίβλου, βλέπομεν προφανῶς νηστείαν, ἐπιβληθεῖσαν τῷ Ἀδὰμ διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ γνωστοῦ ἐκείνου καρποῦ· οὐδεὶς δ' ἀγνοεῖ ὅτι ἡ παράβασις τῆς ἐντολῆς ἐκείνης ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς προπατορικῆς ἀμαρτίας, δι' ἣν αὐτὸς ὁ Κύριος ἔπρεπε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν γῆν, ἵνα ἀνεγείρῃ τὸν πεπτωκότα ἀνθρωπον. — Ἴδου δὲ πόσον σπουδαία εἶναι ἡ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀσήμαντος κατάλυσις παντὸς εἶδους βρώσεως! — διότι, κατὰ τοὺς λόγους ἑνὸς τῶν ἡμετέρων πνευματικῶν ρητόρων, ὅταν τὸ πρᾶγμα ἀφορᾷ εἰς τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, « τὸ ἀποκόπτειν μῆλον ἐκ τοῦ δένδρου εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς καὶ τὸ ἀποκόπτειν τὸν ἥλιον ἐκ τοῦ στερεώματος. » Ἡ νηστεία δὲ δὲν εἶναι ἐντολὴ ἐξ ἀνθρώπων, εἰ καὶ ζητοῦσι νὰ ἀποδείξωσιν αὐτὴν τοιαύτην· οἱ μὴ ἔχοντες ἰκανὴν σταθερότητα, ἵνα τηρήσωσιν αὐτήν· οὗτοι θέλουσι, κατὰ τὰς ιδέας αὐτῶν, νὰ φανῶσιν ἀνώτεροι αὐτῆς, πράγματι δὲ εἰσὶ κατώτεροι· διότι τὸ ὑπερνικᾶν τὴν αἰσθητὴν αὐτῶν φύσιν εἶναι ὑπέρτερον τῆς αὐθαιρέτου συγχωρήσεως πάσης ἐπιθυμίας αὐτῆς, ἢ δ' ὑπακοῇ εἰς τὰς ἐντολάς εἶναι ἔτι ὑπερτέρα τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς.

Ὁ προσδιορισμὸς τῆς τροφῆς κατὰ τὰς νηστεσίμους ἡμέρας δὲν βασίζεται ἐπὶ αὐθαιρεσίας οἰασδήποτε, ἀλλ' ἐφηρμόσθη διὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τυπικοῦ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἱερῶν ὑποδειγμάτων. Εἶναι φυσικωτάτη ἢ στέργσις πάσης ζωϊκῆς τροφῆς, ἰδίως δὲ τοῦ κρέατος, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ὅσαι εἰσὶν ἐξαιρετικῶς ἀφιερωμένα, εἰς προσευχὴν. Μέχρι τοῦδε ἐν ταῖς ἐρημικαῖς μοναῖς τῆς Ἀνατολῆς, ἐν τῷ Ἄθῳ, τῷ Σινᾶ καὶ τῇ Παλαιστίνῃ, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἡμετέραις αὐστηραῖς μοναῖς νηστήσιμος βρώσις καλεῖται ἰδίως μόνη ἢ φυτικὴ, καὶ μόνον κατὰ τινὰς ἐορτασίμους ἡμέρας, τυγχανούσας ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ, γίνεται κατάλυσις ἰχθύος. Ἡ συγκατάβασις δ' αὕτη, ἀνεπαισθῆτως μεταβληθεῖσα εἰς ἔθιμον, μετετρέπη ἐπίσης καὶ εἰς ἐλαφρότερον εἶδος νηστείας, ἧς συγκαταβατικῶς ἀνέχεται ἡ Ἐκκλησία, ἵνα μὴ διὰ τῆς αὐστηρότητος ἐκφοβῆσῃ τὰ ἀσθενῆ τέκνα αὐτῆς· ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ καταχρῶνται τῆς ἐπεικειᾶς ταύτης, περιερχόμενοι ἀπὸ τῆς ἐλαττωθείσης νηστείας εἰς τὴν παντελῆ κατάλυσιν αὐτῆς. Ἡ ὑπακοὴ εἰς τὰ τυπικὰ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πρᾶγμα σπουδαῖον· διὸ οἱ τηροῦντες τὴν νηστείαν, εἰ καὶ οὐ τοσοῦτον αὐστηρῶς, ὅσον ἐντέλλεται, ἀλλὰ μετὰ συναισθήσεως ταπεινῆς ὑπακοῆς, εἰσὶν ἄξιοι σεβασμοῦ ἐξίσου, ὡς καὶ οἱ αὐστηροὶ νηστευταί. Ἐὰν δὲ ἐρωτήσωσι· διὰ τί ὁ ἰχθύς γίνεται παρὰδεκτὸς ὡς νηστήσιμος βρώσις, καίπερ ἔχων ἐν ἑαυτῷ ζωϊκὴν ἀρχήν;— τότε, εἶναι ἀνάγκη ἴσως νὰ εὕρωμεν τὴν ἀρχικὴν τούτου αἰτίαν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. Δὶς χορταίνει ὁ Κύριος διὰ δύο ἰχθύων καὶ τινῶν ἄρτων πολλὰς χιλιάδας ἀνθρώπων ἐν τῇ ἐρήμῳ. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως αὐτοῦ, φανερωθεὶς εἰς τοὺς μαθητάς, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ἐν σώματι δεδοξασμένῳ ἤδη, ἔφαγεν ἐνώπιον αὐτῶν ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου· εἶτε πάλιν φανερωθεὶς καὶ τρίτον

ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος, δίδει αὐτοῖς νὰ φάγωσιν ἀπὸ τῶν ὄψαριων, τῶν διὰ θαύματος σαγηνευθέντων ἐκ τοῦ θείου αὐτοῦ σημείου. Βεβαίως κατὰ τὰ παραδείγματα ταῦτα, τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τροφῆς, ὡς λεπτότερον καὶ ὑπὸ τοῦ Κυρίου παραδεδεγμένον. μάλιστα δὲ μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ, συνεχωρήθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας κατ'ἐπιείκειαν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς νηστείας, χωρὶς νὰ λογίζεται τοῦτο κατάλυσις αὐτῆς· καὶ δὲν εἶναι καλὸν νὰ χωρῇ τις αὐθαίρετως πορρωτέρω, ὑπερβαίνων τὰ πάτρια ὄρια, ἐπεὶ οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰς ἡμᾶς τοσοῦτον ἐπικίνδυνον, ὅσον ἡ ἰδία ἐνός ἐκάστου κρίσις, δι' ἣν καὶ ὁ διάβολος ἔσυρε τὸ πάλαι εἰς τὴν ἀπώλειαν τοὺς προπάτορας ἡμῶν, οὓς ἐκολάκευσεν εἰπὼν « καὶ ἔσεσθε ὡς θεοὶ, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν. » (Γεν. Β', 5.)

Τινὲς δικαιολογοῦνται καὶ διὰ τοῦ ὅτι, κατὰ τὴν ἑαυτῶν γνώμην, κάλλιον εἶναι νὰ φάγωσι μετρίως κρεάτινον τροφήν, ἢ νὰ κρησθῶσι νηστίμου, ὡσανεὶ ἡ πολυφαγία ἐπετρέπετο μόνον τοῖς νηστεύουσιν, οὐχὶ δὲ καὶ τοῖς καταλυταῖς τῆς νηστείας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, ὡς καὶ πρότερον, δυνάμεθα νὰ ὑπομνήσωμεν αὐτοῖς, ὅτι ἡ ὑπακοὴ ἐστὶν ἀνωτέρα τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς, καὶ ὅτι ὁ ἀσθενὴς νηστευτῆς εὐαρεστεῖ ἴσως τῷ Θεῷ πλεῖον ἢ ὁ αὐθαίρετος ἐγκρατῆς, ὁ καταλύων τὸ ἐκκλησιαστικὸν τυπικὸν δι' ὑποτιθεμένης μετριότητος. Εἰς μάτην λέγουσι προσέτι οἱ συγκαταβαίνοντες ἑαυτοῖς ὅτι οὐχὶ εἰς τὴν νηστείαν, ἀλλ' εἰς τὰ καλὰ ἔργα συνίσταται ἡ σωτηρία, ὡσανεὶ ἡ Ἐκκλησία ἐθεώρει τὴν νηστείαν ὡς μόνον μέσον σωτηρίας. Οὐχὶ αὕτη διδάσκει ἡμᾶς καθαρῶτατα διὰ τῶν πνευματικῶν ὑμνοδιῶν, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, εἰς τί συνίσταται ἡ ἀληθῆς νηστεία.

« Βρωμάτων νηστεύουσα ψυχὴ μου, καὶ παθῶν μὴ καθαρεύουσα, μάτην ἐπαγάλλῃ τῇ ἀτροφίᾳ· εἰμὴ γὰρ ἀφορμὴ σοι

γένηται πρὸς διόρθωσιν, ὡς ψευδῆς μισεῖσαι παρὰ Θεοῦ, καὶ τοῖς κακίστοις δαίμοσιν ὁμοιοῦσαι, τοῖς μηδέποτε σιτουμένοις· μὴ οὖν ἀμαρτάνουσα τὴν νηστείαν ἀχρειώσης, ἀλλ' ἀκίνητος πρὸς ὕμῳ ἀτόπους μένε, δοκοῦσα παριστά-
 ναι ἐσταυρωμένῳ τῷ Σωτῆρι, μᾶλλον δὲ συσταυροῦσθαι τῷ διὰ σὲ σταυρωθέντι, ἐκβοῶσα πρὸς αὐτὸν μνήσθητί μου Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ Βασιλείᾳ Σου.» (Τριώδ. σελ. 46—47).

Ἴδου καὶ ἕτερον κατανουκτικὸν στιχηρὸν ἰδιόμελον, ψαλλόμενον κατὰ τὴν πρώτην ἑβδομάδα τῆς τεσσαρακοστῆς. «Νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ, ἀληθῶς νηστεία ἢ τῶν κακῶν ἀλλοτριώσεις, ἐγκράτεια γλώσσης, θυμοῦ ἀποχή, ἐπιθυμιῶν χωρισμὸς, καταλαλιᾶς, ψεύδους, καὶ ἐπι-
 ορκίας· ἢ τούτων ἔνδεια, νηστεία ἐστίν, ἀληθῆς καὶ εὐπρόσδεκτος.» (Τριώδ. σελ. 91).

Πρὸς δὲ καὶ τοῦτο, ὅπερ ψάλλεται ἐπὶ τῆς πρώτης λειτουργίας τῶν προηγιασμένων. «Νηστεύοντες, ἀδελφοί, σωματικῶς, νηστεύσωμεν καὶ πνευματικῶς. Λύσωμεν πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· πᾶσαν συγγραφὴν ἀδικον διασπάσωμεν· δώσωμεν πεινώσιν ἄρτον, καὶ πτωχοὺς ἀστέγους εἰσαγάγωμεν εἰς οἴκους, ἵνα λάβωμεν παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ μέγα ἔλεος.» (Τριώδ. σελ. 113.)

Τελοῦντες δὲ νῦν τὰς ἡμέρας τῆς Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆς, περαίνωμεν καὶ τὰς περὶ νηστείας σκέψεις ἡμῶν διὰ τῶν εὐ-
 γλώττων λόγων τοῦ μεγάλου τῆς Ἐκκλησίας κήρυκος, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, λέγοντος τάδε. (α) Εἰς τὸ δεῖν καὶ ἐν τῇ Πεντηκοστῇ ἀεὶ τῆς νηστείας μεμνηθῆναι, καὶ ὅτι οὐ παρουσία μόνον ἀλλὰ καὶ μνήμη νηστείας ὠφελεῖ· καὶ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, καὶ ὅτι μετὰ τῶν ἄλλων οὐ μι-

(α) Χρυσοστ. λόγος περὶ τῆς Ἄγνης Tom. IV, σελ. 699—700.

κρὸν μέρος αὐτῆς ἢ φυσικῇ τῶν γονέων περὶ τὰ ἔκγονα φιλία· καὶ ὅτι οὐ πατράσι μόνον, ἀλλὰ καὶ μητράσιν ἐπιτέτακται τὰ παιδιά ρυθμίζειν, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τῆς Ἄννης.

« Ἐπειδὴν ξένον τινὰ καταχθέντα πρὸς ἡμᾶς ἡμέρας τινὰς ὑποδεξάμενοι φιλοφρόνως, καὶ λόγων αὐτῷ καὶ ἄλῶν κοινω- νήσαντες, ἀποπέμψωμεν, τῇ μετὰ τὴν ἀποδημίαν ἐκείνην ἡ- μέρα, τραπέζης παραθείσης, εὐθέως ἀναμνησκόμεθα αὐτοῦ τε καὶ τῶν λόγων τῆς συνουσίας, καὶ μετὰ πολλῆς αὐτὸν ἐπι- ζητοῦμεν τῆς ἀγάπης· τοῦτο δὴ καὶ ἐπὶ τῆς νηστείας ποιή- σωμεν. Καὶ γὰρ κατήχθη πρὸς ἡμᾶς ἡμέρας τεσσαράκοντα, ὑπεδεξάμεθα αὐτὴν φιλοφρόνως, καὶ ἀπεπέμψαμεν· ἐπεὶ οὖν μέλλομεν παρατιθέναι τράπεζαν νῦν πνευματικὴν, ἀναμνησθῶ- μεν αὐτῆς, καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀπάντων ἐγγενομένων ἡμῖν ἀγα- θῶν. Οὐ γὰρ δὴ παρουσία νηστείας μόνον, ἀλλὰ καὶ μνήμη νηστείας τὰ μέγιστα ὠφελῆσαι δύναιτ' ἄν. Καὶ καθάπερ οἱ φιλούμενοι παρ' ἡμῶν, οὐχὶ παρόντες μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς νοῦν ἡμῖν ἐρχόμενοι, πολλῆς ἡμᾶς πληροῦσιν ἡδονῆς· οὕτω καὶ αἱ τῆς νηστείας ἡμέραι, καὶ οἱ σύλλογοι, καὶ αἱ διατριβαὶ αἱ κοιναί, καὶ τὰ ἄλλα, ἃ παρ' ἐκείνης ἐκαρπούμεθα, καλὰ, καὶ ἀπὸ τῆς μνήμης εὐφραίνει, κἄν ταῦτα ἅπαντα συλλέξαν- τες ἀναμνησθῶμεν, μεγάλα καὶ κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν κερδανοῦμεν. Ταῦτα δὲ λέγω οὐκ ἀναγκάζων νηστεύειν, ἀλ- λά πείθων μὴ τρυφᾶν, μηδὲ κατὰ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώ- πων διακεῖσθαι, εἶγε ἀνθρώπους τοὺς οὕτω μικροψύχως δια- κειμένους χρῆ καλεῖν, οἳ καθάπερ ἐκ δεσμῶν ἀφεθέντες, καὶ δεσμοτηρίου τινὸς ἀπαλλαγέντες χαλεποῦ, πρὸς ἀλλήλους λέγουσι· « μόλις ποτὲ τὸ χαλεπὸν τῆς νηστείας διηνούσαμεν πέλαγος »! ἄλλοι δὲ τούτων ἀσθενέστερον διακείμενοι, καὶ ὑπὲρ τῆς μελλούσης δεδοίκασι Τεσσαρακοστῆς. Τοῦτο δὲ γίνεται ἐκ τοῦ τὸν ἄλλον ἅπαντα καιρὸν τρυφῆ, καὶ ἀσωτίας, καὶ μέθῃ πάσῃ μεθ' ὑπερβολῆς ἑαυτοὺς ἐκδιδόναι· ὡς εἶγε

μεμελετήκειμεν τὰς ἄλλας ἡμέρας σεμνῶς καὶ ἐπιεικῶς ζῆν, καὶ ἀπελθοῦσαν ἂν ἐποθήσαμεν τὴν νηστείαν, καὶ παραγίνεσθαι μέλλουσαν μετὰ πολλῆς ἂν ὑπεδεξάμεθα τῆς ἡδονῆς. Τί γὰρ οὐκ ἀγαθὸν ἡμῖν ἀπὸ νηστείας; — πάντα γαλήνης γέμει καὶ καθαρᾶς εὐδίας· οὐχὶ καὶ οἰκίαι θορύβων καὶ δρόμων καὶ πάσης εἰσὶν ἐλευθερωμέναι ταραχῆς; καὶ πρὸ τῶν οἰκιῶν δὲ ἡ τῶν νηστευόντων διάνοια ταύτης ἀπολαύει τῆς ἡσυχίας· πόλις δὲ ἅπασα τὴν ἐν τῇ διανοίᾳ, καὶ τὴν ἐν ταῖς οἰκίαις εὐταξίαν μιμείται· οὔτε γὰρ ἐν ἐσπέρᾳ ἀδόντων ἐστὶν ἀκοῦσαι, οὔτε ἐν ἡμέρᾳ θορυβούντων καὶ μεθυόντων, οὐ κραζόντων, οὐ μαχομένων, ἀλλὰ πολλὴν πανταχοῦ τὴν ἡσυχίαν ἐστὶν ὄραν. Ἄλλ' οὐχὶ νῦν οὕτως, ἀλλ' εὐθέως ἀπὸ τῆς ἔω κραυγαί, καὶ θόρυβοι, καὶ μαγεύρων δρόμοι, καὶ πολὺς μὲν ἐν ταῖς οἰκίαις, πολὺς δὲ ἐν τοῖς λογισμοῖς ὁ καπνὸς, τῶν παθῶν ἡμῖν ἔνδον ὑποκαίοντων, καὶ τῆς φλογὸς διεγειρομένης τῆς ἐν ταῖς ἀτόποις ἐπιθυμίαις ὑπὸ τῆς τρυφῆς. Διὰ ταῦτα ζητῶμεν καὶ ἀπελθοῦσαν τὴν νηστείαν· ἐκείνη γὰρ ταῦτα πάντα κατέστειλε· καὶ τὸν πόνον αὐτῆς ἀπεθέμεθα, ἀλλὰ τὸν πόθον αὐτῆς μὴ καταλύσωμεν μηδὲ τὴν μνήμην σβέσωμεν.

Ο ΔΗΓΙΑΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΞ ΕΘΝΙΚΩΝ

ΝΕΟΦΩΤΙΣΤΟΥΣ.

ΟΤΑΝ εισέρχησαι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα προσευχηθῆς, εἰσελθε μετ' εὐλαβείας, ὡς εἰς οἶκον Θεοῦ, ἔνθα, ἐν καιρῷ τῆς Θείας ἀκολουθίας, ἐπαναλαμβάνονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου πάντα ὅσα ἐδίδαξαν σε οἱ Χριστιανοὶ διδάσκαλοί σου, περὶ τῶν σωτηρίων δι' ἡμᾶς παθῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Καὶ λοιπὸν φρόντισον πρὸ πάντων, ἵνα ᾖς ἄξιος τοῦ ἱεροῦ τούτου θεάματος, καὶ ἐκπλήρωσον κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεών σου, ὅσα διδάσκει ἡμᾶς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς λέγει, « Ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κάκει μνησθῆς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου » (Ματ. Ε', 23—24). Διὰ τοῦτο καὶ σὺ εισέρχου πάντοτε εἰρηνικῶς ἔχον πρὸς τε τὸν πλησίον σου, καὶ πρὸς τὴν συνείδησίν σου, διότι ἀμέσως ἐν ἀρχῇ τῆς θείας ἀκολουθίας ἀκούσεις « ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. »

Τὸ Εὐαγγέλιον λέγει σοι περὶ τοῦ προσφερομένου δώρου ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου. — Ὅποιον δ' ἐστὶ τὸ δῶρον τοῦτο ;—

Γινώσκεις ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἔθνηκοὶ μνημονεύουσι τοὺς ἀποθάνοντας προπάτορας καὶ γεννήτορας αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς οἴκοις καὶ ἐν τοῖς ναοῖς· ἀλλὰ πλανῶνται, προσφέροντες τούτοις θυσίας, ἀνηκούσας τῆ θεότητι. Σὺ δὲ, ὡς Χριστιανός, διδάχθεις τὴν ἀληθινὴν πίστιν, πρόσφερε τὴν πνευματικὴν θυσίαν τῷ Θεῷ, ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν κεκοιμημένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν σου, καὶ ὑπὲρ ὑγείας καὶ σωτηρίας τῶν ζώντων. Ἄλλ' ἵνα ἡ θυσία σου ᾖ ἀληθῆς, πρέπει νὰ προσενεχθῆ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ οὐχὶ ἀλλαχοῦ· πρὸς δὲ ὑπὸ τῶν χειρῶν ἐκείνου, ὅστις ἔχει ἐξουσίαν τοῦ ποιεῖν τοῦτο. Ὅθεν κόμιζε τῷ ερεῖ εἰς τὸ ἱερόν θυσιαστήριον τὸν ἄρτον, ὅστις καλεῖται προσφορά, πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς θείας ἀκολουθίας, ἣτις ὀνομάζεται ἄλλως Λειτουργία, καὶ παρακάλεσον αὐτὸν νὰ μνημονεύσῃ, δεόμενος ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου, οἶονεὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, τοὺς Πατέρας καὶ ἀδελφούς σου, ζώντας τε καὶ κοιμηθέντας, ἵνα ὁ Κύριος δωρήσῃται αὐτοῖς τὴν ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν ἐν τε τῷ παρόντι βίῳ, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Τοῦτο ἐν μέρει ἔσεται τὸ πνευματικὸν δῶρον τῷ Θεῷ, διότι αὐτὸς ἔχει τοσαύτην ἀγαθότητα, ὥστε προσδέχεται, ὡς δι' ἑαυτὸν γινόμενον πᾶν ὅ,τι πράττομεν ὑπὲρ τοῦ πλησίον ἡμῶν.

Φέρε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἕτερον δῶρον ἀρεστὸν τῷ Θεῷ, τὴν ἐλεημοσύνην διὰ τοὺς πτωχοὺς, ἡ δὸς αὐτὴν καθ' ὁδὸν, ἐὰν μὴ ὑπάρχωσιν οὗτοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ εἰσὶν ἐπίσης ἀδελφοὶ σου γεννηθέντες ὡς καὶ σὺ, ἐκ τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδάμ, ὅστις ἐπλάσθη παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀθῶος καὶ ὕστερον ἤμαρτεν. Οἱ πτωχοὶ οὗτοι, καὶ Χριστιανοὶ μὴ ὄντες, πρέπει νὰ κινήσωσιν ἐξίσου τὴν συμπάθειάν σου, διότι ὡς τέκνα τοῦ Ἀδάμ, καὶ ἀμαρτωλοὶ, ὡς καὶ σὺ, δὲν γινώσκουσιν, ὡς γινώσκεις σὺ, τὸν Λυτρωτὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν

Υιόν τοῦ Θεοῦ, ὅστις κατήλθεν εἰς τὴν γῆν καὶ ἔπαθεν ἐπὶ σταυροῦ, ἵνα σώσῃ καὶ ἐξαγοράσῃ ἡμᾶς ἐκ τῆς ἁμαρτίας.

Δύνασαι δὲ νὰ φέρῃς μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τρίτον ἔτι δῶρον, τὰ κηρία ἢ λαμπάδας, ἅτινα ἀνάπτεις πρὸ τῶν ἁγίων εἰκόνων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναχράντου Μητρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν ἁγίων, τῶν εὐαρεστησάντων Αὐτῷ ἐν τῷ παρόντι βίῳ καὶ δοξασθέντων παρ' αὐτοῦ ἐν τῇ αἰωνίῳ ζωῇ. Ἀνάπτων τὰ φῶτα ταῦτα ἐκφράζεις τὴν πρὸς αὐτοὺς θαθεῖαν εὐλάβειάν σου, καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἐκείνην φλόγα ἥτις πρέπει νὰ καίῃ ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τοῦ ἁγίου αὐτῶν βίου, ὅστις σοὶ χρησιμεύει ὡς παράδειγμα.

Εἰσερχόμενος δ' εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ποίησον τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, λέγων καὶ τὴν ἐξῆς προσευχὴν « Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀνάξιον δούλόν σου » εἰς μνήμην τοῦ σταυροῦ ἐκείνου, ἐφ' οὗ ἐσταυρώθη διὰ σέ ὁ Σωτὴρ σου, καὶ διὰ τοῦ σημείου τούτου, ὡς διὰ τοῦ ισχυροτέρου ὄπλου, περιφρούρησαν σεαυτὸν ἀπὸ πάσης ἀκαθάρτου ἰδέας, καὶ προσήλωσον ὄλον σου τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν εἰς τὴν προσευχὴν, διότι ὁ ἄνθρωπος, ὁ προσερχόμενος πρὸς τὸν Θεόν, πρέπει, ἀφείς εἰς λήθην τὸ ἀνθρώπινον, νὰ σκέπτηται μόνον περὶ τοῦ Θεοῦ.

Ἴδου εἰσῆλθες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Βλέπεις, ὅτι αὕτη εἶναι διηρημένη εἰς δύο κύρια μέρη· ὧν τὸ ὑψηλότερον ἐχωρίσθη ἀπὸ τοῦ ἐτέρου, καὶ εἶναι προσιτὸν τοῖς ἱερουργοῖς μόνον, οἵτινες τελοῦσι τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν ἐνώπιον τῆς ἁγίας τραπεζῆς, καὶ οὐχὶ μετὰ τῶν συνήθων ἐνδυμάτων, ἀλλ' ἐν ἱεροῖς ἀμφίοις· τί δὲ πάντα ταῦτα σημαίνουσιν;

Τὸ ἱερόν ἢ τὸ ἅγιον βῆμα εἶναι κεχωρισμένον ἀπὸ τῆς λοιπῆς Ἐκκλησίας, ἵνα μὴ δύνασαι σὺ νὰ βλέπῃς τὰ ἱερὰ μυστήρια, τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ, ὡς μὴ ἱερωμένος καὶ ἀνάξιος· διὸ εἶναι καὶ ἀνυψωμένον ἀπὸ τοῦ ἐδάφους. Ἐπὶ τῆς

προθέσεως ἢ τοῦ θυσιαστηρίου, κειμένου ἀριστερόθεν, προετοιμάζεται ἡ θυσία, ἡ προσφερομένη διὰ τὰς ἀμαρτίας σου, ἐπὶ δὲ τῆς ἁγίας τραπέζης τελείται· διὸ καὶ χρεωστεῖς νὰ τιμᾶς αὐτήν, ὡς ἀληθῆ θρόνον τοῦ Θεοῦ. Αἱ πύλαι, αἱ πρὸς αὐτήν φέρουσαι, καλοῦνται βασιλικαὶ ἢ ὠραῖαι, ὡς εἴσοδος εἰς τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ἐπειδὴ δι' αὐτῶν εἰσέρχεται καὶ ἐξέρχεται πρὸς σὲ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐν εἶδει θυσίας· κλείονται δ' αὐταὶ καὶ διὰ παραπετάσματος, ἵνα καλυφθῇ ἔτι μᾶλλον τὸ ἀπρόσιτον εἰς σὲ μυστήριον.

Εἶναι δὲ προσιτὸν εἰς τοὺς ἱερουργοῦντας, οἵτινες καθιερώθησαν ἐξαιρετικῶς πρὸς τοῦτο, οἷος ὁ Ἀρχιερεὺς καὶ οἱ Ἱερεῖς οἱ τελοῦντες αὐτὸ, καὶ οἱ Διάκονοι, οἱ τούτοις ὑπηρετοῦντες. Πάντες οὗτοι ἐνδύονται διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἰδιαίτερα ἄμφια, ἵνα δι' αὐτῶν δεῖξωσι πόσον πρέπει νὰ ἔχωσι καθαρὰν τὴν καρδίαν καὶ τὴν συνείδησιν οἱ προσερχόμενοι εἰς τὰ ἅγια, καὶ πόσον νὰ ἀνυψῶσι τὸν νοῦν αὐτῶν πρὸς θεωρίαν τῶν θείων πραγμάτων.

Σὺ δὲ, εἰ καὶ μακρόθεν, ἀκολούθει νοερώς τοῖς ἱερουργοῖς καὶ, βλέπων πόσον ἱερὰ εἶναι ἡ ὑπηρεσία αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τίμα καὶ ἀγάπα αὐτούς, ὡς διδασκάλους σου ἐν τῇ πίστει, ὡς πνευματικὸς πατέρας σου, οἵτινες αἴρουσι τὰς ἀμαρτίας σου καὶ προσφέρουσι δι' αὐτὰς θυσίαν.

Πρὸ τῆς ἀρχῆς τῆς θείας ἱερουργίας καὶ μάλιστα, ὅταν προετοιμάζονται ἐν τῷ ἱερῷ οἱ ἱερουργοὶ, διωρίσθη ἡ ἀνάγνωσις τῶν καλουμένων ὠρῶν, ἧτοι τῶν ὑψηλῶν ἐκείνων προσευχῶν, τῶν συνειλεγμένων διὰ τὰς διαφόρους ὥρας τῆς ἡμέρας, ἵνα προετοιμάσωσι καὶ σὲ εἰς τὴν εὐσεβῆ προσοχὴν ἐπὶ τῆς ὁσανοῦπω ἀρχομένης λειτουργίας, ἐὰν κατανοήσης θεῶς αὐτάς.

Ἡ δὲ Λειτουργία ἀρχεται διὰ τοῦ « εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τῆς ὑπεραγίας Τριάδος, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ

Ἁγίου Πνεύματος. » ἦν σὺ, ὡς Χριστιανὸς ὀρθόδοξος, ἔ-
μαθες νὰ ὁμολογῆς ἐπὶ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, ἵνα ἀπολαύ-
σης ποτὲ ταύτην τὴν οὐράνιον βασιλείαν, ἣν ὑπεσχέθη ἡμῖν
ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Κύριος Ἰησοῦς Χριστός.

Εἶτα ὁ Διάκονος λέγει εἰς ἐπήκοον παντὸς τοῦ λαοῦ, βρα-
χειάς ἱκετικὰς ἐπικλήσεις, ὑπὲρ τῶν προσκαίρων καὶ αἰωνίων
ἀγαθῶν, εἰς ἃς ὁ χορὸς τῶν ψαλλόντων, ἐκ προσώπου παν-
τὸς τοῦ λαοῦ ἀποκρίνεται εὐλαβῶς « Κύριε ἐλέησον! »
Οὕτω λοιπὸν καὶ σὺ εἰ καὶ μὴ ἐκφωνῶν, λέγε μυστικῶς ἐφ'
ἐκάστης τῶν δεήσεων τούτων ἐν τῇ καρδίᾳ σου « Κύριε ἐλέ-
ησον » διότι χρεωστεῖς νὰ προσεύχησαι ἐκ βάθους καρδίας
ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς σου ὑ-
πὲρ πασῶν τῶν Ἁγίων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν διεσ-
κορπισμένων εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας,
εἰς ἣν σὺ αὐτὸς εἰσέρχεται μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ εὐλαβείας
ὑπὲρ τῆς Ἁγιοτάτης Συνόδου τῶν κορυφαίων Ποιμεναρχῶν
τῆς Ῥωσικῆς Ἐκκλησίας, τῶν καθιερούντων καὶ πεμπόντων
πρὸς σὲ τοὺς πνευματικούς διδασκάλους καὶ πατέρας σου
ὑπὲρ τοῦ Εὐσεβεστάτου Αὐτοκράτορος, ὡς Προστάτου καὶ
ὑπερμάχου τῆς Ὄρθοδόξου πίστεως.

Πρέπει ἐπίσης νὰ δέησαι καὶ ὑπὲρ πάσης πόλεως καὶ γῶ-
ρας καὶ τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς ὑπὲρ εὐφορίας τῶν
καρπῶν τῆς γῆς πρὸς κοινὴν τροφήν, ὑπὲρ πλεόντων, ὀδοι-
πορούντων, νοσούντων, καμνόντων καὶ αἰχμαλώτων ὑπὲρ τοῦ
ῥυθῆναι πάντας ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς καὶ ἀνάγκης διὰ
τῆς προστασίας καὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τέλος πρέπει,
καθ' ἐκάστην ἡμέραν καὶ ὄραν, νὰ παραδίδης σεαυτὸν καὶ
πάντας τοὺς πλησίον σου Χριστῷ τῷ Θεῷ, ταῖς πρεσβείαις
τῆς Παναχράντου αὐτεῦ Μητρὸς καὶ πάντων τῶν Ἁγίων, οἵ-
τινες ἀπαύστως δέονται αὐτῷ ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὡς ἄ-

ληθείς προστάται και πρεσβευται ὑπὲρ ὑμῶν ἐνώπιον τοῦ οὐρανοῦ θρόνου.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ὑψηλὴ ἔννοια τῶν πρώτων ικετικῶν ἐπι- κλήσεων, τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Διακόνου πρὸ τῶν βασιλι- κῶν ἢ ὠραίων πυλῶν· ἔσο προσεκτικὸς εἰς ταύτας, διότι διὰ σὲ οὗτος λέγει αὐτάς· σὲ διδάσκει δὲ και νὰ προσεύχησαι εἰς τὸν Θεόν, ὅτι σὺ ὡς νήπιον, δὲν γινώσκεις νὰ ἀνοίξης τὰ χεῖλη σου· ἐὰν δὲ μὴ ἐννοήσης τι ἢ μὴ ἀκούσης, λέγε μόνον, ἐν τῇ ἀπλότῃ τῆς καρδίας σου ἀλλὰ μετὰ θερμῆς πίστεως « Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον » και ἡ προσευχὴ σου φθάσει πρὸς τὸν Θεόν, διότι ὁ Θεὸς σου εἶναι πλησίον σου, ἢ δ' Ἐκ- κλησία αὐτοῦ εἶναι τὸ ἐπὶ τούτῳ παρ' Αὐτοῦ παρεσκευασμέ- νον θησαυροφυλάκιον, ἔνθα δέχεται τὰς δεήσεις, τὰς προσ- φερομένας κατὰ τὰς δυνάμεις ἐκάστου.

Ἐν μέσῳ τῶν πρώτων τούτων προσευχῶν ἀκούεις ἤδη και τὴν βραχειὰν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ἣν σὲ ἐδίδασκον ἐν τῇ Κατηχήσει οἱ πνευματικοὶ διδάσκαλοί σου, οἵτινες νῦν τε- λοῦσιν ἐνώπιόν σου τὴν θείαν ἀκολουθίαν· και ὁ χορὸς τῶν ψαλλόντων διὰ σὲ ἐκφωνεῖ τὴν ὁμολογίαν ταύτην. « Ὁ μο- νογενὴς Υἱὸς και Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων, και καταδεξάμενος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, σαρκωθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου και ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐναν- θρωπήσας, σταυρωθεὶς τε Χριστὲ ὁ Θεὸς, θανάτῳ θάνατον πατή- σας, εἰς ὧν τῆς Ἁγίας Τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ και τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. »

Μετὰ ταῦτα ἀνοίγονται κατὰ πρῶτον ἐνώπιόν σου αἱ ὠ- ραῖαι ἢ βασιλικαὶ πύλαι, και βλέπεις τὴν θριαμβικὴν πο- ρεῖαν τοῦ Ἱερέως και τοῦ Διακόνου μετὰ τοῦ Ἁγίου Εὐαγ- γελίου, ὅπως διὰ τούτου ἐνθυμῆσαι πῶς ποτε αὐτὸς ὁ Κύ- ριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐφάνη εἰς τὸν κόσμον, πρὸς κή- ρυξιν τοῦ σωτηρίου ἐκείνου Εὐαγγελίου, περὶ οὗ ἔφθασε και

μέχρι σου ἡ ἀγαθὴ ἀγγελία. Τούτου ἕνεκα, ὡς ποτε ἐκεῖνοι, οἵτινες εἶδον αὐτὸν τὸν Κύριον, οὕτω νῦν καὶ σύ προσκαλεῖσαι πρὸς αὐτὸν διὰ τῶν λόγων τούτων « Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς σοι, Ἄλληλουῖα, » (τουτέστι ψάλλοντάς σοι τὸν αἶνον ἢ τὴν δόξαν, καὶ ἡ δόξα αὕτη ἀποδίδεται ἐν ταῖς προσευχαῖς ἐκάστῳ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος) ἵνα στερευθῆς ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ θεμελιώδει ταύτῃ διδασκαλίᾳ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἧς ἄνευ οὐδεὶς δύναται νὰ ὀνομάζῃται Χριστιανός. « Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος ἰσχυρός, Ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς· δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι. »

Κατόπιν τούτου ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Ἀποστολικῶν ἐπιστολῶν, δι' ὧν οἱ Ἀπόστολοι ἐφώτισαν τὸν κόσμον, ὅτε περιήρχοντο ἅπασαν τὴν οἰκουμένην, ἵνα διδάξωσιν αὐτὴν τὴν ἀληθινὴν πίστιν εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα, ἧτοι εἰς Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱόν, καὶ Θεὸν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἡ δ' ἀνάγνωσις τῶν θείων πράξεων τοῦ Χριστοῦ προτίθεται ἡμῖν εἰς ἀκρόασιν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου Αὐτοῦ, κατόπιν τῶν Ἀποστολικῶν ἐπιστολῶν, ὅπως διδασκώμεθα τὸ μιμεῖσθαι καὶ ἀγαπᾶν τὸν Σωτῆρα ἡμῶν διὰ τὴν ἀνέκφραστον αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην, ὡς τέκνα τὸν πατέρα ἑαυτῶν.

Τότε κλείονται πρὸς καιρὸν αἱ ὡραῖαι πύλαι, ἐξ ὧν ἐξῆλθεν ἡμῖν ἡ ἀγαθὴ διήγησις τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ὁ Διάκονος ἐκφωνεῖ πάλιν προσευχὰς πρὸς τὸν Θεὸν τῶν πατέρων ἡμῶν, ἵνα ἡμᾶς ἐλεήσῃ κατὰ τὸ μέγα ἔλεος Αὐτοῦ· ἐπαναλαμβάνων δὲ τὰς πρώτας δεήσεις, προστίθῃσιν ἔτι καὶ ἑτέρας ὑπὲρ τῶν προαναπαυσαμένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, οὓς πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα πάντοτε ἵνα μνημονεύωσι καὶ ἡμᾶς τὰ τέκνα ἡμῶν ἐνώπιον τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ τραπέζης· δέεται δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν περιεστώτων ἐν τῷ ἁγίῳ Ναῷ καὶ τῶν ἀπεκ-

δεχομένων παρὰ τοῦ Κυρίου τὸ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος, καὶ ὁ χορὸς ἀποκρίνεται ἀντὶ τοῦ λαοῦ διὰ τοῦ τριττοῦ. « Κύριε ἐλέησον » καὶ τοῦτο, ἵνα ὁ ζῆλος τῶν προσευχομένων πληθυνθῆ, πολλαπλασιαζομένης τῆς πρὸς τὸν Κύριον ἐπικλήσεως ταύτης· ἐφ' ἐκάστης δεήσεως.

Θεῖα χάριτι εἶσαι Χριστιανὸς καὶ συναριθμεῖσαι τοῖς πιστοῖς· ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἄλλοι, οἵτινες εὐρίσκονται ἔτι ἐν τῷ σκότει τοῦ ἐθνισμοῦ, ὡς μήπω λαβόντες, ὡσπερ σὺ, τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ τινες ἐτοιμαζόμενοι νὰ δεχθῶσι τὸ Ἅγιον Βάπτισμα ἐν τῇ ὠρίμῳ ἡλικίᾳ καὶ οὐχὶ ἐν τῇ νηπιότητι αὐτῶν. Οἱ τοιοῦτοι ὀνομάζονται κατηγούμενοι, διότι μέχρις αὐτῶν ἔφθασε μόνον ἡ φωνὴ τῆς ἀληθοῦς πίστεως, ἀλλὰ δὲν ἔλαβον αὐτὴν εἰσέτι ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ βαπτίσματος, ὅπερ μόνον δύναται νὰ ἀποπλύνῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν καὶ νὰ ἀναδείξῃ ἡμᾶς ἀληθῆ τέκνα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς· — τούτου ἕνεκα δὲν συγχωρεῖται ἔτι ἡ παράστασις αὐτῶν ἐν τῇ τελετῇ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μυστηρίων· πρὸς ταῦτα προσκαλοῦνται μόνον οἱ πιστοὶ Χριστιανοί, οἱ δ' ἀβάπτιστοι πρέπει νὰ ἀποχωρῶσιν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ὅταν ἐκφωνῇ ὁ Διάκονος « ὅσοι οἱ κατηγούμενοι προέλθετε » ἀλλὰ πρῶτον δεόνται ὑπὲρ αὐτῶν οἱ πιστοὶ, ἵνα ὁ Κύριος ἐλεήσῃ αὐτοὺς καὶ φωτίσῃ τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐνώσῃ αὐτοὺς τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ σὺ προσεύχου ὑπὲρ αὐτῶν θερμῶς τῷ Θεῷ, εὐχαριστῶν αὐτῷ ἐξ ὅλης καρδίας, διότι ὑπάγεται ἤδη εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν σωζομένων, ἔπειτα δὲ, ὅταν ὁ Διάκονος προσκαλῇ εἰς τὴν προσευχὴν μόνους τοὺς πιστοὺς, ἐπαναλαμβάνων πάλιν διὰ βραχέων τινὰς τῶν προτέρων δεήσεων, συνάγαγε ἅπασαν τὴν πνευματικὴν προσοχὴν σου, διότι ἐνώπιόν σου τελεσθήσεται ἐκεῖνο, ὅπερ μόνον οἱ πιστοὶ δύναται νὰ θεωρῶσιν.

Ἦκουσας τὴν διδασκαλίαν περὶ Ἀγγέλων ἀγαθῶν καὶ φωτεινῶν, οἵτινες παρίστανται ἀεννάως τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ, φέρουσι δὲ διάφορα ὀνόματα, κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς δόξης αὐτῶν, τουτέστι καλοῦνται Ἀρχάγγελοι, Χερουβείμ καὶ Σεραφεείμ. Νῦν, λοιπὸν, ὅτε ἐγγίζει ὁ θριαμβευτικὸς καιρὸς τῆς τελέσεως τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ, ἡ Ἐκκλησία σοὶ ὑπαγορεύει νὰ ἐξομοιωθῆς τοῖς μακαρίοις τούτοις Πνεύμασι κατὰ τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὰ ἅγια.

« Οἱ τὰ Χερουβείμ μυστικῶς εἰκονίζοντες, καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τὸν Τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες, πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν, ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι, ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. »

Ψαλλομένου τοῦ ὕμνου τούτου, οἱ Ἱερούργοι ἐξέρχονται ἐκ τοῦ ἱεροῦ μετὰ ἱερῶν σκευῶν, ἅτινα μεταφέρουσιν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς. Καὶ ὁ μὲν Ἱερεὺς φέρει τὸ ἅγιον ποτήριον, ὁ δὲ Διάκονος κρατεῖ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπὶ πινακίου ἢ δίσκου τὸν ἅγιον ἄρτον, προσδιωρισμένον εἰς τέλεσιν τοῦ μυστηρίου, καὶ ὀνομαζόμενον διὰ τοῦτο Ἀμνόν, ἐπειδὴ εἰκονίζει τὸν Χριστὸν, ὅστις ἤχθη ἐπὶ σφαγὴν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μέλλοντα δοθῆναι εἰς κοινωνίαν τοῖς πιστοῖς μετὰ τὸν ἁγιασμόν τῶν ἁγίων Δώρων. Διόπερ κλίνει εὐλαβῶς τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον τῶν Ἀγίων Δώρων, καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἱερούργοι μεγάλη τῇ φωνῇ μνημονεύουσιν, ἐν καιρῷ τῆς πορείας ταύτης τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, προσεύχου καὶ σὺ ἐνδομύχως, ἵνα μνησθῆ καὶ σοῦ ὁ Κύριος ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν συμβολικὴν ταύτην πορείαν, κλείονται αἱ ὠραῖαι ἢ βασιλικαὶ πύλαι καὶ καταβιβάζεται τὸ παραπέτασμα· ταῦτα δὲ σημαίνουσιν ὅτι τὸ μυστήριον, ὅπερ τελεσθήσεται ἐν

τῷ ἱερῷ, εἶναι ἀπρόσιτον οὐ μόνον εἰς τὰ φθαρτὰ ὄμματά σου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἀσθενῆ νοῦν, καὶ ὅτι μόνον μακρόθεν, ἐν καθαρᾷ τῇ πίστει δυνάμεθα νὰ προσκυνήσωμεν αὐτὸ, ἀπέχοντες τοῦ ἐρευνᾶν τὰ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν, διότι τὸ θεῖον δὲν χωρεῖται εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄλλ' ὅπως οἰκοδομήσωσι καὶ σὲ διὰ τῶν προσευχῶν ἐν καιρῷ τῆς τελέσεως τῶν ἀπρόσιτων σοι μυστηρίων, ἐξέρχεται ὁ Διάκονος ἐκ τοῦ κεκλεισμένου ἱεροῦ, προτρέπων σε ἵνα πληρώσῃς τὴν δέησίν σου τῷ Κυρίῳ. Αἱ προσευχαὶ ὅμως αὐταί, σχετιζόμεναι πρὸς τὸν ἐξέχοντα τοῦτον καιρὸν τῆς θείας μυσταγωγίας, πρέπει νὰ ἀναφέρονται πρὸς τὰ αἰώνια μᾶλλον ἢ τὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ, καὶ τούτου ἕνεκα ὁ διάκονος δέεται λέγων « Τὴν ἡμέραν πᾶσαν, τελείαν, ἀγίαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον, παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα. Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν· συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν, καὶ τῶν πλημμελημάτων ἡμῶν. Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά, καὶ καλὴν ἀπολογίαὶν τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ. » Καὶ τῷ ὄντι ἡ καλὴ ἀπολογία ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ ἔστω ἀείποτε ὁ μόνος καὶ κύριος σκοπὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἣν ὀφείλομεν πάντες παραθέσθαι Χριστῷ τῷ Θεῷ.

Μετὰ τὰς εἰρηνικὰς ταύτας αἰτήσεις, εἰς ἃς ἀποκρίνεται ὁ χορὸς οὐχὶ ὡς πρότερον διὰ τοῦ « Κύριε ἐλέησον » ἀλλὰ διὰ λέξεων ἄλλων, ἀμέσως παρακλητικῶν, ἤτοι διὰ τοῦ Παράσχου Κύριε » ὁ Διάκονος ἀκούσας ἐκ τῶν χειλέων τοῦ Ἱερέως τὸ « Εἰρήνη πάσιν, ἤτοι τὴν ἐπιθυμίαν τῆς εἰρήνης ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας, προτρέπει εἰς τοῦτο πάντας τοὺς πιστοὺς Χριστιανοὺς λέγων « ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν » καὶ ὁ χορὸς, εἰς σημεῖον τῆς ὁμονοίας ταύ-

της, ἀποκρίνεται λέγων, « Πατέρα, Υἱόν, καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον. »

Τῆ βραχεῖα δὲ ταύτῃ ὁμολογίᾳ ἔπεται, ἐν τῇ ἐπικλήσει τοῦ Διακόνου, ἄλλη λίαν ἐκτεταμένη, ἣτις καλεῖται Σύμβολον, τούτεστι τύπος τῆς πίστεως. Σὺ ἐδιδάχθης καὶ ἐπαναλαμβάνεις τοῦτο καθ' ἐκάστην ἐν τῇ ἐωθινῇ καὶ τῇ ἑσπερινῇ προσευχῇ, ἀλλὰ κατενόησας καλῶς τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ ; — Ἀκολουθεῖ νοερώς τὰς λέξεις καὶ ὁμολογεῖ οὐ μόνον διὰ τῶν χειλέων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας. « Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀόρατων. Πιστεύω καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. » Ἴνα ἐννοήσῃς δὲ κάλλιον τὴν θείαν αὐτοῦ γέννησιν, ἣτις ὑπερέχει πάντα νοῦν, τὸ Σύμβολον ἐξηγεῖ σοι ὅτι ὁ Υἱὸς Οὗτος τοῦ Θεοῦ ἐστὶ Θεὸς ἀληθινός, γεννηθεὶς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, ὡς φῶς ἐκ φωτός, καὶ οὐ ποιηθεὶς ὡς τὰ λοιπὰ κτίσματα, ἅτινα ἐδημιουργήθησαν παρ' αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ, ὡς Θεὸς εἶναι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ Αὐτοῦ.

Κατωτέρω δὲ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, ἐν ὀλίγοις στίχοις, ἀποκαλύπτει σοι καὶ τὴν ἐπὶ γῆς ζωὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· τίνι τρόπῳ δηλαδὴ, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, κατήλθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἠυδόκησε νὰ λάβῃ τὴν σάρκα ἡμῶν ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας, συνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐγένετο τέλειος ἄνθρωπος· ἐσταυρώθη δι' ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἱεροσολύμων Ποντίου Πιλάτου, ἔπαθε καὶ ἐτάφη ὡς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς Θεὸς ἀνέστη τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν, καθὼς προεφητεύθη περὶ αὐτοῦ πρὸ πολλῶν αἰώνων ἐν ταῖς βίβλοις τῆς Ἁγίας Γραφῆς· καὶ οὐ μόνον ἀνέστη, ἀλλὰ καὶ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅθεν κατήλθε πρότερον, καὶ καθέζεται ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς

αὐτοῦ καὶ πάλιν ἐλεύσεται εἰς τὴν γῆν, οὐχὶ πλέον ἐν ταπεινῷ σχήματι, ἀλλὰ μετὰ δόξης, ἵνα κρίνη ζῶντας καὶ νεκρούς, διότι τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος.

« Πιστεύω, λέγει τὸ Σύμβολον, καὶ εἰς τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν, οἵτινες ἀνήγγειλάν ποτε τὴν μέλλουσαν γενέσθαι σωτηρίαν τοῦ κόσμου, διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.»

« Πιστεύω καὶ εἰς μίαν, ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις ἐστὶν ὁ φύλαξ τῆς καθαρᾶς περὶ τοῦ Θεοῦ διδασκαλίας, τῆς παραδοθείσης αὐτῇ παρ' Αὐτοῦ. Τούτου διὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν παραδόσεων τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἀφ' ὧν περιῆλθεν αὕτη ἀνευ διακοπῆς καὶ μέχρι τῶν πνευματικῶν ἐν τῇ πίστει διδασκάλων σου. Τούτου ἕνεκα, συμφώνως τῇ οὐρανίῳ ταύτῃ καὶ καθαρᾷ διδασκαλίᾳ, καὶ οὐχὶ ἄλλως, ὁμολογεῖ ἐν βάπτισμα· σὺν τῷ ἀρχετύπῳ δὲ μυστηρίῳ τούτῳ καὶ τὰ λοιπὰ ἐξ τὰ ἐπόμενα αὐτῷ, χάριτι τοῦ Αὐτοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἐνεργοῦντος καὶ ἐν αὐτοῖς, ἦτοι τὸ χρίσμα, δι' οὗ ἐπεσφραγίσθησαν ἐν σοὶ τὰ πνευματικὰ δῶρα, ὅτε ἀπέπλυνας τὰς ἁμαρτίας σου ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ βαπτίσματος· ἢ μετάληψις, δι' ἧς εἰσέρχεσαι εἰς κοινωνίαν μετὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τῆς βρώσεως τοῦ θείου σώματος καὶ τῆς πόσεως τοῦ θείου αἵματος αὐτοῦ, προετοιμάσας πρῶτον σεαυτὸν εἰς παραλαβὴν τούτων τῇ ἐξομολογήσει τῶν ἁμαρτιῶν σου ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς μετανοίας· ὁ γάμος, δι' οὗ συνάπτεισαι νομίμως μετὰ τῆς παρὰ Θεοῦ πλασθείσης βοηθοῦ, πρὸς ἀνατροφὴν τῶν ὁμοίων σου εἰς δόξαν αὐτοῦ· τὸ εὐχέλαιον ὑπὲρ ἰατρῆυει· διὰ τοῦ ἁγίου ἐλαίου, τῇ κοινῇ τῶν τελούντων αὐτὸ

ιερέων προσευχῆ, πάσας τὰς ἀσθενείας σου σωματικάς τε καὶ ψυχικάς, καὶ σὲ ἐφοδιάζει πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν· καὶ τέλος τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης, ὅπερ, χάριτι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μεταδίδει εἰς ἄνδρας ἐκλεκτοὺς τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν ἰσχύν τοῦ κοινωεῖν τοῖς πιστοῖς τὰ πνευματικὰ δῶρα, καὶ γίνεσθαι ἐπιτηρηταὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ Σύμβολον στηρίζει ἐπὶ τέλους τὴν πίστιν σου εἰς Κύριον τὸν Θεόν σου καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ἐπ' ἐλπίδι τῆς ἀναμενούσης πάντας ἡμᾶς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν ἐν δεδοξαμένῳ σώματι, καὶ τῆς ζωῆς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, πρὸς ἣν σὺ πρέπει ἀπὸ τοῦδε νὰ σπεύδῃς, πράττων καθαρά καὶ δίκαια ἔργα ἐν τῷ προσκαίρῳ βίῳ σου.

Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ὁ Διάκονος ἐπιστρέφει εἰς τὸ ἱερόν, ἵνα ὑπηρετήσῃ τῷ ἱερεῖ ἐν τῇ τελέσει τῶν μυστηρίων, προτρέψας σε πρῶτον εἰς καλὴν καὶ μετὰ φόβου καὶ προσοχῆς στάσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅπως προσνεχθῇ ἐν εἰρήνῃ ἡ ἅγια ἀναφορὰ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας. Ἡ ποιμενικὴ φροντίς ἐμφυχοῖ καὶ τὸν Ἱερέα ἔνδον τοῦ ἱεροῦ, ὅταν οὗτος, ἐπευξάμενός σοι πρῶτον τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ ἐξ ἐκάστου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἦτοι τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ τὴν κοινωίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, προτρέπει πάντας ἡμᾶς, ἵνα σχῶμεν ἄνω μόνον, πρὸς τὰ οὐράνια, τὰς καρδίας καὶ εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ ἀξίως. — Καὶ τότε ὁ χορὸς τῶν ψαλλόντων, ὡσεὶ πεπεισμένος ἐπὶ τῇ ἐνδομύχῳ διαθέσει σου, ἀποκρίνεται ἀντὶ σοῦ· « ἔχομεν (τούτεστι τὰς καρδίας ἡμῶν) πρὸς τὸν Κύριον » καὶ « Ἄξιον καὶ δίκαιον ἐστὶ προσκυνεῖν Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον. » Ὁ δὲ Ἱερεὺς, ἀναβιβάζων βαθμηδὸν ὑψηλότερα τὰς δεήσεις αὐτοῦ, ἀναμιμνήσκει σοι γεγωνυῖα τῇ φωνῇ τοῦς Ἀγγέλους καὶ τὰ Σεραφεῖμ, « τὸν

ἐπινίκιον (τουτέστι θριαμβευτικόν) ὕμνον ᾄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα καὶ λέγοντα ἢ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ σὺ ἀκούεις τότε αὐτὸν τοῦτον τὸν ὕμνον. « Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ, (τουτέστι Θεὸς τῶν δυνάμεων) πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης σου. »

Νῦν, ἀληθῶς, στῆθι μετὰ φόβου καὶ πρόσχες πῶς μέλλει νὰ προσενεχθῇ ὑπὲρ σοῦ ἢ τοῦ Χριστοῦ θυσία ἔνδον τοῦ ἁγιαστηρίου! Ἦκουσας ἐκ τοῦ Θεοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν πνευματικῶν διδασκάλων πῶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ νυκτὶ, καθ' ἣν παρεδόθη ὑφ' ἐνὸς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς χεῖρας τῶν Ἰουδαίων ἵνα πάθῃ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, συναθροίσας τοὺς Ἀποστόλους ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ, ἔλαβεν ἐνώπιον αὐτῶν τὸν ἄρτον, ἠλόγησεν αὐτὸν καὶ, κλάσας, ἔδωκεν αὐτοῖς εἰπὼν· « λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ Σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν » ὁμοίως ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ τὸ ποτήριον λέγων· « Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς Καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. » Τοὺς θαυμασίους τούτους λόγους τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν λέγει εἰς ἐπήκουσιν πάντων ὁ Ἱερεὺς, ἱστάμενος ἐνώπιον τῆς ἁγίας Τραπέζης καὶ δεικνύων ἐπὶ τῶν προκειμένων ἁγίων φάρων τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, ἵνα ὑπομνήσῃ σοι τὸν μυστικὸν δεῖπνον τοῦ Χριστοῦ, πρὸς ὃν ἐτοιμάζεσαι νὰ προσέλθῃς.

Ἐπειτα ἀνυψοῖ ταῦτα σπαιραειδῶς ἐκ τῆς ἁγίας τραπέζης, ὡς θυσίαν ἐτοιμὴν νὰ προσενεχθῇ ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου, καὶ ἀνακράζει· « Τὰ πᾶν ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα »! τελεῖ δὲ τὴν θυσίαν ταύτην διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπ' αὐτήν, καὶ τῆς εὐλογίας, δι' ἧς ὁ ἡγιασμένος ἄρτος μεταβάλλεται εἰς ἀληθινὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὑπὲρ σοῦ παθόντος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὁ

δ' ἐν τῷ πατηρίῳ οἶνος εἰς ἀληθινὸν αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ σοῦ ἐκχυθὲν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ὁ Ἱερεὺς τότε κύπτει μέχρις ἐδάφους μετὰ φόβου καὶ εὐλαβείας ἐνώπιον τοῦ μεγίστου ταύτου μυστηρίου· καὶ σὺ ἐπίσης, ἀναλογιζόμενος τὸ πλῆθος τῶν ἀνεκφράστων πρὸς σὲ δωρημάτων τοῦ Θεοῦ τοῦ Σωτῆρός σου, κλῖνε ταπεινῶς πρὸς τὴν γῆν, ὅταν ψάλλωσι τὸ « Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλαγοῦμεν, σοὶ εὐχαριστοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθά σου ὁ Θεὸς ἡμῶν, » διότι ταῦτο ἐστὶν ὁ σπουδαιότατος καὶ θριαμβευτικὸς καιρὸς πάσης τῆς Λειτουργίας, — ἢ τέλειαι τῶν μυστηρίων.

Τούτων δὲ τελεσθέντων, μνημονεύει ὁ Ἱερεὺς ἐπ' αὐτῶν πάντων τῶν τε ζώντων καὶ τῶν κεκοιμημένων, δι' οὓς ἡ θυσία αὕτη προσφέρεται, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν Ἁγίων τῶν εὐπρεσσηκότων τῷ Θεῷ, πρὸ πάντων δὲ (ἐξαιρέτως) ἀπὸ τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, ἣν οἱ χοροὶ ὑμνοῦσι καὶ μεγαλύνουσι ψάλλοντες. « Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χεραυβειμ καὶ ἐνδοξοτέραν ἀσυγκρίτως τῶν Σεραφείμ, διότι τῷ ὄντι εἶναι, κατὰ τὴν χάριν, ὑπερτέρα πασῶν τῶν οὐρανίων Ἀγγελικῶν Δυνάμεων καὶ ἀξία παντὸς μακαρισμοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς γεννήσασα τὸν Σωτῆρα τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ἐν δὲ τῇ περὶ τῶν ζώντων προσευχῇ ὁ Ἱερεὺς μνημονεύει καὶ τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς, τῆς Ἀγιωτάτης Συνόδου, καὶ δέεται τῷ Κυρίῳ ἵνα πάντες « ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ, δοξάζωμεν καὶ ἀνυμνῶμεν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος » καὶ διὰ τοῦτο εὐχεται πᾶσι « τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ », διότι τῇ αὐτοῦ χάριτι μόνον ἐκπληροῦνται ταῦτα.

Τότε ἐξέρχεται ὁ Διάκονος, ἐκ τοῦ κεκλεισμένου ἱεροῦ καὶ προτρέπει πάλιν εἰς προσευχὴν λέγων « Πάντων τῶν Ἁγίων

μνημονεύσαντες, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν, ὅπως ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἡμῶν, ὁ προσδεξάμενος αὐτὰ (τὰ προσενεχθέντα δῶρα) εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον καὶ νοερόν αὐτοῦ θυσιαστήριον, εἰς ὁσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς, ἀντικαταπέμψῃ ἡμῖν τὴν θεϊαν χάριν, καὶ τὴν Δωρεάν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.» Ἐπαναλαμβάνει δὲ τὰς αὐτὰς ὑψηλὰς δεήσεις περὶ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, περὶ ὧν ἤκουσας ἤδη, πρὸ τῆς τελέσεως τῶν μυστηρίων. Ὁ δὲ Ἱερεὺς, νομίζων πάντας τοὺς προσευχομένους ἀρκούντως προητοιμασμένους νῦν εἰς παραλαβὴν τῶν ἀγαθῶν τούτων, δέεται μεγαλοφώνως πρὸς Κύριον, ὅπως καταξιώσῃ ἡμᾶς μετὰ παρρησίας, ἀκατακρίτως τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαι αὐτόν, ὡς ἐπουράνιον Θεόν καὶ Πατέρα καὶ λέγειν τὴν προσευχὴν ἐκείνην, ἣν ποτε Αὐτὸς ὁ Σωτὴρ παρέδωκε τοῖς Ἀποστόλοις, ὅτε παρεκάλουν αὐτόν νὰ διδάξῃ αὐτοὺς πῶς δεῖ προσεύχεσθαι. « Πάτερ ἡμῶν ».

Καὶ σὺ ἔμαθες ταύτην πρὸ πολλῶν ἄλλων προσευχῶν γινώσκεις δ' αὐτὴν ἐκ στήθους καὶ ἐπαναλαμβάνεις καθ' ἡμέραν, πρωτὶ καὶ ἐσπέραν· ἀλλ' ἄρά γε εἰσέδυσας καλῶς εἰς τὴν θεϊαν ἔννοιαν αὐτῆς; — Αἰσθάνεσαι πόσον ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν εἶναι οἰκεῖος τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀπρόσιτος καὶ ξένος αὐτοῖς, ὡς οἱ φοβεροὺ θεοὶ τῶν ἐθνικῶν; Ναι· οὗτος εἶναι πρὸς σὲ οἰκεῖος, διότι εἶναι Πατὴρ σου, καὶ δὲν ἐφείσθη διὰ σὲ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ Αὐτοῦ, καὶ κατέρχεται ἵνα ἐνωθῇ μετὰ σοῦ ἐν τῷ Ἁγίῳ αὐτοῦ Πνεύματι, οὔτινος πληροῖ σε διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μυστηρίων. Τί ἄλλο στενωτέρον τοῦ συνδέσμου τούτου; Ὡς δὲν φοβεῖσαι λοιπὸν νὰ ὁμιλήσῃς μετὰ τοῦ ἐπιγείου πατρὸς σου, οὔτω μὴ ἀπόφυγε μὴδὲ τὸν ἐπουράνιον, ἀλλ' ὁμίλει αὐτῷ μεθ' υἱικῆς ἀγάπης καὶ ἀπλότητος τῆς καρδίας. « Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ἐλθέτω

ἡ βασιλεία σου, γεννηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.» Ἄλλὰ πότε ταῦτα πάντα γεννηθήσονται; — ὅταν σὺ ἐκπληρώσης τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τῶν κακῶν περισπασμῶν καὶ κλίσεων τῆς θελήσεώς σου· ὅταν ἀγιάσης διὰ τῶν ἀρετῶν τὴν ζωὴν σου, ἐν ὀνοματί τοῦ Πατρὸς σου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅστις προσδέξεται σε ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ καὶ, κατὰ τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ, ἐκλέξει τὴν καρδίαν σου εἰς κατοικίαν ἑαυτῷ καὶ ὡς θρόνον, ἐφ' οὗ βασιλεύσει ἐν σοί.

Κατωτέρω δὲ τί αἰτεῖς; — τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, καὶ μὴ ἐπιθυμῆσης περιττὰ, συλλογιζόμενος περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς μᾶλλον ἢ περὶ τῆς προσκαιροῦ· παρακάλει ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν σου, ἣν λαμβάνεις ἀληθῶς, ἐὰν πράξης ταῦτά πρὸς τοὺς ὀφειλέτας σου· καὶ ὁ Κύριος λυτρώσει σε ἀπὸ πειρασμῶν καὶ ἀπὸ παντὸς κακοῦ, χάριν τῆς ταπεινώσεώς σου.

Μετὰ τὴν μυστικὴν εὐχὴν ἐπὶ τῶν κλινάντων τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ἐκφωνήσαντος τοῦ Διακόνου « πρόσχωμεν, » ὁ Ἱερεὺς, σύρας τὸ παραπέτασμα, λέγει « τὰ Ἅγια τοῖς Ἁγίοις, » τουτέστι τὰ ἅγια δῶρα διὰ τοὺς ἁγίους ἀνθρώπους, ἵνα αἰσθανθῆς, μετὰ πόσης εὐλαβείας καὶ καθαρότητος πρέπει νὰ προσέρχηταί τις εἰς ταῦτα. — Σὺ δὲ κατακαμπτόμενος ὑπὸ τῆς ἀναξιοτήτός σου, ἐπαναλάμβανε νοερῶς μετὰ τοῦ χοροῦ « εἰς ἅγιος, εἰς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, ἀμήν. »

Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον οἱ Ἱερουργοῦντες ἐν τῷ ἱερῷ προσέρχονται εὐλαβῶς πρὸς τὴν μετάληψιν τῶν ἁγίων καὶ φρικτῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ. Τούτοις ἀκολουθεῖ καὶ σὺ νοερῶς εἰς τὰ ἔνδον τοῦ ἱεροῦ, ὡσεὶ εἰς αὐτὸν τὸν δαίπνον τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· ἐὰν δὲ προετοιμάζῃσαι εἰς μετάληψιν τῶν ἁγίων μυστηρίων, τότε, ἕως οὗ ὑπάρχει ἔτι καιρὸς, καὶ ἕως οὗ τὸ παραπέτασμα κρέμαται, αἱ δὲ βασι-

λικαὶ ἢ ὠραῖαι πύλαι εἰσὶ κεκλεισμέναι, ἀπόρριπτε ἀπὸ καρδίας πάσας τὰς ἁμαρτίας σου, ὅσας τὴν προτεραίαν ὁμολόγησας ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς μετανοίας ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ σου πατρός, λυπήθητι περὶ αὐτῶν καὶ προσεύχου τῷ Κυρίῳ ἵνα χάριση σοι ἰκανὴν σταθερότητα, ὅπως μὴ ἐπαναλάβῃς αὐτάς. Μετὰ τοιαύτης διαθέσεως τῆς ψυχῆς πρόσελθε πρὸς τὴν μετάληψιν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ὅταν, ἀνοιγομένων τῶν ὠραίων πυλῶν, ἐκφωνήσῃ ὁ Διάκονος « μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε. »

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀπαιτήσῃ πρῶτον ἀπὸ σοῦ ὁ Ἱερεὺς προφορικὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ταύτης, πρόσχεε εἰς τοὺς λόγους, οὓς μέλλεις νὰ εἴπῃς κατόπιν αὐτοῦ, ἐνώπιον τοῦ ποτηρίου, ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ. « Πιστεύω, Κύριε, καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ εἶ ἀληθῶς ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὃν πρῶτος εἰμι ἐγώ· ἔτι πιστεύω ὅτι τοῦτο αὐτὸ ἐστὶ τὸ ἄχραντον Σῶμά σου, καὶ τοῦτο αὐτὸ ἐστὶ τὸ τίμιον Αἷμά σου. Δέομαι οὖν σοι, ἐλέησόν με, καὶ συγχώρησόν μοι τὰ παραπτώματά μου, τὰ ἐκούσια καὶ τὰ ἀκούσια, τὰ ἐν λόγῳ, τὰ ἐν ἔργῳ, καὶ τὰ ἐν γνώσει καὶ ἀγνοίᾳ καὶ ἀξίωσόν με ἀκατακρίτως μετασχεῖν τῶν ἀχράντων σου μυστηρίων, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. »

Ἐνθυμήθητι δὲ ὅτι, ἐξαιτούμενος παρὰ τοῦ Κυρίου νὰ σὲ παραλάβῃ ὡς κοινωνὸν τοῦ μυστικοῦ δείπνου αὐτοῦ, ὑπόσχεσαι νὰ μὴ εἴπῃς τὸ μυστήριον εἰς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, οὔτε νὰ δώσῃς αὐτῷ φίλημα, καθάπερ ὁ προδότης Ἰούδας, ἀλλ' ὡς ὁ ληστὴς, ὁ πιστεύσας εἰς αὐτὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, νὰ ὁμολογήσῃς « μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου » ! Ἴνα μὴ γένηταί σοι εἰς κατάκριμα ἢ μετάληψις αὐτῆ τῶν ἀχράντων καὶ ἁγίων μυστηρίων, ἀλλ' εἰς ἴασιν ψυχῆς τε καὶ σώματος.

Τότε, ποιῶν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, καὶ σταυρώσας τὰς χεῖρας, τόλμα νὰ πλησιάσῃς πρὸς τὸ τῆς σωτηρίας ποτήριον καὶ λάβῃς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ γευθῇς τῆς ἀθανάτου πηγῆς, ἀληθῶς εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον· καὶ πάλιν μετ' εὐλαθείας κλῖνε ἐνώπιον τῶν ἁγίων δώρων, ὅταν ὁ Ἱερεὺς, μεταφέρων ταῦτα ἀπὸ τῆς ἁγίας τραπέζης εἰς τὴν πρόθεσιν, εἰς μνήμην τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου, δείξῃ σοι αὐτὰ ἔτι ἅπαξ ἐν ταῖς ὡραίαις ἢ βασιλικαῖς πύλαις, καὶ ἐκφωνήσῃ « πάντοτε νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. » Διότι σὺ ἀληθῶς, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ ψάλλοντος χοροῦ, « εἶδες τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἔλαβες Πνεῦμα ἐπουράνιον, εὔρες πίστιν ἀληθῆ, προσκυνῶν τὴν ἀδιαίρετον Τριάδα, ἣτις σέ ἔσωσε. » Διὸ ἰκέτευε αὐτὴν νὰ πληρώσῃ τὸ στόμα σου αἰνέσεως, ὅπως ὑμνήσῃς τὴν δόξαν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Κυρίου ὅλην τὴν ἡμέραν.

Τελευταῖον ἐξέρχεται ὁ Διάκονος, μετὰ τὴν κοινωνίαν τῶν φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, καὶ, αἰτησάμενος παρὰ τοῦ Κυρίου τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτητον, προτρέπει ἡμᾶς νὰ παραδώσωμεν ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους Χριστῷ τῷ Θεῷ. Ὁ δὲ Ἱερεὺς, ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας, ἀναγινώσκει τὴν ὀπισθάμβωνον ἢ ἀπολυτήριον εὐχὴν, πρὸς εἰρηνικὴν ἀναχώρησιν ἀπὸ τοῦ ναοῦ. Στὰς δ' ἔπειτα εἰς τὰς βασιλικὰς ἢ ὡραίας πύλας, εὐλογεῖ τὸ τελευταῖον τὸν λαὸν καὶ, δοξάζων ἐκφώνως τὸν Θεόν, δίδει εἰς πάντας τὴν παραμυθητικὴν ἐλπίδα ὅτι « Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, ταῖς πρεσβείαις τῆς Παναχράντου αὐτοῦ Μητρὸς καὶ πάντων τῶν Ἁγίων, ἐλεήσει καὶ σώσει ἡμᾶς, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος. »

